

Basilejská kompaktáta, jejich zpísemnění a ratifikace

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Co vlastně zahrnovala basilejská kompaktáta? Nenápadný dotaz prof. Haralda Zimmermanna si vyžádal drobnou rešerši, jež posléze přerostla do předložené studie. Pro ty, jimž by vypověděla paměť, předesílám, že podle Lexikonu des Mittelalters „kompaktáta upravovala vztahy mezi husity a římskou církví po basilejském koncilu“.¹ Třebaže kompaktáta byla podle Johannese Helmratha, a nejen podle něho, „snad největším úspěchem basilejského koncilu“,² třebaže na straně druhé kompaktáta byla součástí českého zemského řádu, zůstává sporné, které písemnosti do jejich souboru patří. Na pražském sjezdu utrakvistických stavů 14. a 15. srpna 1478, který byl svolán na ochranu kompaktát, bylo předloženo k projednání „*quindecim in toto litterae*“.³ O jaké listiny šlo či mohlo jít, bude znít jedna z našich otázek. Stranou přitom nemohou zůstat ani tzv. kompaktáta císařská.⁴ Za „kompaktáta“ se přitom zpravidla považuje různě početný soubor písemností, které František Palacký publikoval v roce 1844 ve třetím svazku Archivu českého.⁵ Nedostatečnost této

1) *Lexikon des Mittelalters I*, München – Zürich 1980, sl. 1542–1543. Pod jménem J. SCHWARZ se skrývá Josef Macek, který v té době nemohl z politických důvodů publikovat pod svým jménem. Viz k tomu *Lexikon des Mittelalters. Registerband*, München 1999, sl. 695.

2) Johannes HELMRATH, *Das Basler Konzil 1431–1449. Forschungsstand und Probleme*, Köln – Wien 1987, s. 353. Odpověď na položenou otázku zde budeme marně hledat.

3) Otázkou uchování kompaktát se budu zabývat ve studii *Epilog jedné kauzy: zamlžené osudy listin basilejských kompaktát*, která je připravena do tisku. Zde stačí dodat, že počet kompaktátních listin předložených v roce 1478 je zavádějící.

4) Z novější literatury srov. mj. Jiří KEJŘ, *Česká otázka na basilejském koncilu*, Husitský Tábor 8, 1985, s. 107–132; Josef VÁLKA, *Cesta Moravy ke kompaktátům*, Jižní Morava 24, č. 27, 1988, s. 91–114; Winfried EBERHARD, *Der Weg zur Koexistenz: Kaiser Sigmund und das Ende der hussitischen Revolution*, Bohemia 33, 1992, s. 1–43; František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, Praha 1996, s. 296–314; Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, Praha – Litomyšl 2000, s. 623–639; František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, Praha 2002, s. 185–192. Některé další tituly uvedu později.

5) AČ III, ed. František PALACKÝ, Praha 1844, s. 442–444, č. 18. K těmto dokumentům se dále vztahují dvě další písemnosti, které F. PALACKÝ vydal in *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436*, Bd. II, Praha 1873 (dále UB II), s. 461–464, č. 968 A–B.

obtížně dostupné edice je zřejmá na první pohled, právě tak jako naléhavá potřeba kritického vydání celého souboru. Dříve však, než k němu bude možné přistoupit, je třeba pojem „kompaktáta“ přesněji vymezit a ve spojitosti s tím určit a prozkoumat relevantní písemnosti. Vlastní teologickou náplní sporů o čtyři věroučné artikule, o něž ve sporu husitů s basilejským koncilem šlo, se nebudeme hlouběji zabývat, neboť kompaktáta v průběhu jejich několikaleté ratifikace, jak vyjde najevo, v tomto ohledu nedoznala podstatných změn.⁶

První legace koncilu do Čech

Veřejné slyšení husitského poselstva o čtyřech artikulech, které na koncilu v Basileji probíhalo po dobu tří měsíců od 10. ledna do 13. dubna 1433, skončilo bez písemně uzavřených dohod. Podle vyjádření předního husitského teologa Jana Rokycany ze dne 13. dubna koncil své stanovisko ke čtyřem artikulům nevydal, a proto se česká delegace k němu nemohla vyjádřit. Mělo se tak stát později buď v Čechách, anebo znovu v Basileji.⁷ Desetičlenná delegace složená z prominentních představitelů církevního sboru, která se v dubnu 1433 vydala spolu s husitským poselstvem z Basileje do Prahy, si s sebou odvážela tzv. litterae credentiales určené „universis sacerdotibus, nobilibus et toti populo regni Bohemiae“. Vše nasvědčuje, že legáti měli pověřovací listiny i pro významné instituce a korporace. Povědomí máme jen o listech koncilu „ad omnes simul civitates Pragenses“, a to jen proto, že se legátům někdy mezi 12. a 20. květnem ztratily.⁸ Čelné místo v reprezentativním desetičlenném poselstvu zaujímal Filibert z Montjeu (kolem 1374–1439), biskup v Coutance, jemuž koncil svěřoval odpovědnost i za další legace.⁹ Po boku mu vždy stál papežský auditor Juan de Palomar, zpravidla pak v jejich doprovodu byli Martin Berruyer, baccalarius formatus in theologia a děkan z Toursu († 1465),¹⁰ a magdeburský děkan doktor Jindřich Toke (* kolem 1390, † před 10. 1. 1455). Tří legací se zúčastnil Aegidius C(h)arlier, profesor teologie a děkan v Cambrai,¹¹ dvakrát koncil zastupoval vídeňský kanovník a teolog Thomas Ebendorfer

6) Z dogmatického hlediska srov. zejména: Ernest Fraser JACOB, *The Bohemians at the Council of Basel*, in: Prague Essays, ed. R. W. Seton-Watson, Oxford 1949, s. 81–123, a Paul DE VOOGHT, *La confrontation des thèses hussites et romaines au concile de Bâle*, Recherches de Théologie ancienne et médiévale 37, 1970, s. 97–137, 254–291. Další odkazy na prameny a literaturu uvádí František ŠMAHEL, *Die Hussitische Revolution 3*, Hannover 2002 (= MGH Schriften 43), s. 259–274.

7) Viz *Liber diurnus de gestis Bohemorum in concilio Basiliensi*, ed. František PALACKÝ, in: Monumenta Conciliorum Generalium saeculi decimi quinti. Concilium Basiliense (dále MC), Tomus I, Wien 1857, s. 351: „Item audivimus, quod articuli nobis objecti missi sunt ad certas terras, quasi nos illos teneremus, responsum tamen adhuc non dedimus, quia responsum a concilio de quatuor articulis non habuimus, sed si nos in eisdem audivissetis, speramus quod libenter grate suscepissetis; ideo in Bohemia responsum dabimus, vel forte revertentes hic dabimus.“

8) Litterae credentiales ze 13. 4. 1433 ve znění všeobecné adresy zachoval Johannes COCHLAEUS, *Historiae hussitarum libri XII*, Moguntiae 1549, s. 255–256. O trapné aféře se ztraceným pověřením pro pražská města Aegidii Carlerii *Liber de legationibus concilii Basiliensis* (dále jen *Liber de legationibus*), ed. Ernestus BIRK, MC I, s. 363. Dále srov. cenný přehled Blanky ZILYNSKÉ, *Zplnomocnění a instrukce pro legáty koncilu basilejského do Čech 1433–1439*, in: Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, usp. Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zilynská, Praha 1992, s. 115–126, zde s. 116.

9) Nejlepší poučení o legacích Filiberta z Coutance podává Blanka ZILYNSKÁ, *Biskup Filibert a česká země*, in: Jihlava a Basilejská kompaktáta, Jihlava 1992, s. 56–94.

10) Viz Heribert MÜLLER, *Die Französer, Frankreich und das Basler Konzil (1431–1449)*. Bd. I, Paderborn – München – Wien – Zürich 1990, s. 306–329.

11) Literaturu uvádí Heribert MÜLLER, *Zur Prosopographie des Basler Konzils. Französische Beispiele*, Annuaire d'histoire des conciliorum 14, 1982, s. 140–170, zde s. 162, pozn. 118.

z Haselbachu (1388–1464).¹² Oba naposled jmenovaní si vedli podrobné cestovní deníky, jež jsou neocenitelným zdrojem informací.¹³ V pěti poselstvech, jež nás budou dále zajímat, koncil dále zastupovalo deset církevních hodnostářů, z toho dva biskupové.¹⁴

Delegace rovněž dostala podrobnou instrukci pro všechna předpokládaná jednání během cesty. Jejím prvořadým úkolem bylo reprezentativnímu shromáždění husitských stran nabídnout a doporučit bezpodmínečnou „*viam unionis*“. Jelikož se nedalo očekávat, že by husité v tomto zásadním bodě ustoupili, legáti se měli všemožně zasadit o vyslání nového oficiálního poselstva Českého království a Moravského markrabství, které by mělo plný mandát inkorporaci v Basileji uzavřít. V závěrečném odstavci se legátům postupuje právo rekonciliovat věřící upadlé do bludů, udělovat absoluce i dispenze. O pověření uzavírat s druhou stranou jakékoli dohody či smlouvy ve věci čtyř artikulů zde nestojí ani slovo.¹⁵

Jakkoli nelze zcela opomíjet postup vyjednávání v chronologickém sledu včetně jejich peripetií a formálně společenských setkání, v popředí naší pozornosti bude zpísemňování těch aktů, které s příštími kompaktáty bezprostředně souvisely. Přitom je třeba mít na paměti, že i ústní projevy a propozice byly v písemné podobě předávány druhé straně. Tato praxe se již dříve při jednáních na koncilech ukázala naprostou nezbytností, neboť mluvená latina účastníků z různých evropských zemí byla zhusta jejich kolegům nesrozumitelná.¹⁶ Zatímco konciliární poselstva prostřednictvím svých členů nebo písařů zachycovala průběh jednání a ukládala všechny relevantní písemnosti, a to někdy zdvojeně, česká sněmovní reprezentace podobnou agendu neshromažďovala. Pokud se výjimečně některé texty zachovaly i na české straně, pak to vesměs bylo z privátní píle.¹⁷ O uložení a dochování písemností oficiální povahy bude řeč později.

Hostitelé věnovali basilejským legátům v Praze i jinde mimořádnou pozornost odpovídající významu probíhajícího jednání s koncillem.¹⁸ Legáti přijeli do české metropole 8. května 1433, k prvnímu oficiálnímu setkání došlo v příbytku

12) Pro dva z uvedených členů delegací lze uvést knižní monografie: Alphons LHOTSKÝ, *Thomas Ebendorfer. Ein österreichischer Geschichtsschreiber, Theologe und Diplomat des 15. Jahrhunderts*, Stuttgart 1957 (= MGH Schriften 15); Hildegund HÖLZEL, *Heinrich Toke und der Wolfenbütteler „Rapularius“*, Hannover 1998 (= MGH Studien und Texte 23). Literaturu k dalším členům poselstev uvádí J. HELMRATH, *Das Basler Konzil*, s. 444, pozn. 106 (Palomar), s. 446, pozn. 113 (Carlier). Třetího poselstva se zúčastnil i převor basilejských dominikánů Johannes Nider (ca 1380–1438), autor encyklopedického spisu *Formicarius* i protihusitských polemik. Základní údaje snesl Eugen HILLEBRAND, *Nider, Johannes*, *Die Deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon VI*, Berlin 1987, sl. 971–977.

13) Oba deníky, uvedený již *Liber de legationibus* a *Thomae Ebendorferi Diarium gestorum per legatos concilii Basiliensis pro reductione Bohemorum* (dále jen *Diarium*) vydal Ernestus BIRK v MC I, s. 359–700 a 701–783. V menším rozsahu si vedl záznamy i písař biskupa Filiberta: *Johannis de Turonis Regestrum actorum in legationibus a sacro concilio in Bohemia*, MC I, ed. Ernestus BIRK, s. 785–867.

14) Složení legací s odkazy na prameny uvádí B. ZILYNSKÁ, *Biskup Filibert*, s. 85–86.

15) Text instrukce se dochoval v *Liber de legationibus*, MC I, s. 378–380. Stejný text rozšířený o jeden odstavec uvádí Johannes Dominicus MANSI, *Sacrorum Conciliorum Nova Amplissima Collectio XXIX* (dále MANSI), reprint Graz 1961, s. 387–389.

16) Otázce srozumitelnosti ústních projevů na koncilech nebyla věnována dostatečná pozornost. Viz k tomu F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce I*, Praha 1995, s. 515–516, kde další literatura. V našem případě se lze domnívat, že při mnohaletých stycích legátů s českým prostředím jim komunikace časem nedělala větší potíže.

17) Z toho plyne, že všechny práce o legacích basilejského koncilu do husitských Čech jsou z velké míry založeny na písemnostech jejich legátů.

18) Podrobně vylíčil průběh pobytu basilejských legátů v Praze Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1893, s. 570–587. V dalším textu se převážně zabývám jen písemnými dokumenty, které z jednání vzešly.

vedoucího legace biskupa Filiberta 13. května. Pětičlennou delegaci pražské univerzity v čele s rektorem Křišťanem z Prachatic jménem legátů oslovil tourský děkan Martin Berruyer projevem, k němuž si zvolil slova Iac 1, 18 „*Voluntarie nos genuit verbo veritatis, ut simus inicium aliquod creature eius*“. Projev či spíše kázání měl Berruyer asi připraven v písemné podobě, z čehož neplyne, že ho předčítal slovo od slova. Je sice možné, že Berruyer svůj projev sepsal dodatečně a předal ho kolegovi Carlierovi pro registraci,¹⁹ přikláním se však k první možnosti. Není to jen z výše již naznačeného důvodu obtížné srozumitelnosti mluvené latiny. Předem si totiž svoji promluvu pro zamýšlené přijetí poselstva před konšeli a obcí Nového Města pražského připravil též Thomas Ebendorfer. K jeho přijetí však pro odpor radikálních novoměstských kazatelů a měšťanů vůbec nedošlo.²⁰

O pečlivé přípravě a rozdělení úkolů mezi členy legace také svědčí to, že další projevy přednesli Jindřich Toke a Aegidius Carlier. První promluvil na shromáždění pražských obcí na radnici Starého Města pražského 20. května,²¹ druhý ke shromáždění členů pražské univerzity ve velké aule Karolina 4. června.²² Odpovědi děkana artistické fakulty v případě prvním a Jana Rokycany v případě druhém se nedochovaly.²³ Při slavnostním přijetí legátů na generálním zasedání sněmu 13. června pronesl nejprve uvítací projev vlivný mluvčí pražského duchovenstva Jan Rokycana, po němž sněm pozdravil biskup Filibert.²⁴ Hlavní propozici pak přednesl auditor Jan Palomar, vůdčí teolog koncilárního poselstva.²⁵

Legáti se během svého zhruba tříměsíčního pražského pobytu usilovně snažili získat od jednotlivých husitských frakcí písemné znění jejich formulací čtyř artikulů, aby mohli využít případných neshod mezi nimi. Uspěli, jak se zdá, jen u konzervativně smýšlejících mistrů pražské univerzity, kteří jim předložili vlastní „ceduli“.²⁶ Separátní votum univerzitních mistrů nemohlo svou vstřícností legátům uspokojit většinu utrakvistických kněží v čele s Janem Rokycanou, a tím méně pak tábořské radikály, jejichž vliv na sněmu byl stále ještě velice

19) O návštěvě univerzitní legace se zmiňuje pouze *Liber de legationibus*, MC I, s. 363. Jinak srov. *Propositio per Martinum Beruerii in recepcione cleri Pragensis* (13. Maii 1433), *Liber de legationibus*, MC I, s. 396–399, č. 173.

20) Viz *Propositio Thomae Ebendorferi de Haselbach coram magistro civium, scabinis et incolis Novae civitatis Pragensis* (Mai ?, 1433), *Diarium*, MC I, s. 714–717, č. 244. K situaci na Novém Městě V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 571–572. Obdobně Ebendorfer asi nedostal příležitost přednést v červnu svoji další připravenou promluvu, srov. pozn. 32.

21) *Propositio Henrici Toke coram consulibus utriusque civitatis Pragensis* (20. Maii 1433), *Liber de legationibus*, MC I, s. 390–395, č. 172.

22) *Propositio per Aegidium Carlerii coram clero Pragensi* (4. Jun. 1433), *Liber de legationibus*, MC I, s. 380–384, č. 166.

23) Děkan Jan z Borotína (?) si zvolil za téma Sap. 1, 6 „*Benignus est enim spiritus sapientiae*“ (viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 365), Jana Rokycanu určili za svého mluvčího staroměstští konšelé. Zástupci radikální novoměstské obce totiž neskrývali vůči legátům velké výhrady.

24) K Rokycanově kázání J. COCHLAEUS, *Historiae hussitarum*, s. 257–258; *Liber de legationibus*, MC I, s. 367; František Michálek BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna*, Praha 1928, s. 30, č. 14. Jelikož se Filibertův projev nedochoval, šlo zjevně o kratší zdravici.

25) Jde o tzv. první propozici, viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 399–414, č. 174. Srv. F. M. BARTOŠ, *Literární činnost*, s. 31, č. 15.

26) *Cedula concepta per magistros studii Pragensis et data oratoribus sacri concilii* (Jun. 1433). MANSI XXX, s. 595–596; *Liber de legationibus*, MC I, s. 430, č. 179. Originál předložený sněmu byl český, viz Jaroslav PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, Praha 1927, s. 210, pozn. 249.

silný.²⁷ Na opakovanou výzvu mluvčího legace Jana Palomara²⁸ český sněm předložil legátům písemnou formulaci čtyř artikulů až 22. června 1433.²⁹ Jistě nebylo náhodou, že prohlášení setrvalo, místy dokonce doslovně, na argumentaci přednesené v Basileji.³⁰ Hledáme-li první dokument, jenž stál na počátku vlekých jednání o závaznou formulaci dohod, řekněme již nyní „kompaktát“, mezi basilejským koncilem a sněmem Českého království, pak to byla podle našeho mínění právě tato písemnost. Nejspíše neměla podobu listiny, byla však psána vlastnoručně všemi čtyřmi basilejskými obhájci čtyř artikulů, tj. Janem Rokycanou, Mikulášem z Pelhřimova, Oldřichem ze Znojma a Petrem Paynem. Tomuto nezvyklému modu lze rozumět tak, že každý sepsal formulaci toho artikulu, který obhajoval.³¹

Pokud se předkladatelé domnívali, že nic již legátům nebrání artikuly v zastoupení koncilu schválit, dočkali se opět zklamání. A jelikož někteří sněmovníci spatřovali v protahování jednání snahu zdržovat přítomné vojenské velitele od účasti ve válce, legáti museli kousnout do kyselého jablka a přiznat více, než měli v úmyslu. Snad pro tuto příležitost si Thomas Ebendorfer připravil nabádavou promluvu, pro niž si zvolil případné téma z Jak. I, 26 „*In mansuetudine suscipite insitum verbum*“.³² Po vzrušené debatě se sněmovním výborem dopoledne 23. června legáti projevili přání znovu vystoupit před odpoledním plénem sněmu. Auditor Jan Palomar se při svém třetím vystoupení odhodlal jít s barvou ven a přiznat, že legace nemá pravomoci udělit jakékoli věroučné koncese, tím méně je písemně potvrdit jménem koncilu.³³ Zvláště neuspokojivé a málo slibné bylo jeho vyjádření ke kalichu, které vyvolalo ostrou diskusi, jež pokračovala i následujícího dne. Debata ke sblížení stanovisek nepřispěla, a proto se jednání přeneslo do komise s devíti zástupci z každé strany. Spornou otázkou stále zůstával artikul o přijímání laiků pod obojí způsobou. Ve snaze dostat se z mrtvého bodu předložil auditor Jan Palomar spolu s děkanem Janem z Maulbronnu stručnou privátní, a tudíž nezávaznou formuli.³⁴

27) Responsio baronum, clientum, communitatum et sacerdotum regni Bohemiae ad proposita per oratores sacri generalis Basiliensis concilii in congregatione generali eiusdem regni, per organum Johannis de Rokycana (18. Jun. 1433), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 414–419, č. 175; MANSI XXX, s. 593–595; F. M. BARTOŠ, *Literární činnost*, s. 31, č. 15. Propositio facta per organum Procopii Rasi, nomine fratrum Taboriensium (18. Jun. 1433), viz MANSI XXX, s. 596; *Liber de legationibus*, MC I, s. 419–420, č. 176. Responsio ad proposita per Procopium Rasum, facta per Aegidium Carlerii (non pronunciata, Jun. 1433), viz MANSI XXX, s. 596–598; *Liber de legationibus*, MC I, s. 420–422, č. 177.

28) Secunda propositio oratorum sacri concilii adversus aliqua aperta in responsione regni Bohemiae (20. Jun. 1433), viz MANSI XXX, s. 598–599; *Liber de legationibus*, MC I, s. 423–430, č. 178; *Diarium*, MC I, s. 706.

29) Articuli dati in scriptis de congregatione regni Bohemiae (22. Jun. 1433) [I. sněmovní formulace], viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 369–370, č. 160; *Diarium*, MC I, s. 707.

30) Pořadí i znění čtyř pražských artikulů se během třinácti let, které uplynuly od jejich vzniku, dosti měnilo. Tyto změny podrobně evidoval Luboš LANCINGER, *Čtyři artikuly pražské a podíl univerzitních mistrů na jejich vývoji*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 3/2, 1962, s. 3–61, zde srov. s. 46–49 a 54–55.

31) Údaj o podpisech a reprezentativním složení deputací při předání dokumentu eviduje Thomas Ebendorfer, viz *Diarium*, MC I, s. 707.

32) Propositio Thomae Ebendorferi de Haselbach coram Bohemis de oblata pacis, unitatis et concordiae via acceptanda (Jun. 1433), *Diarium*, MC I, s. 717–722, č. 244. Nejspíše však Ebendorfer neměl příležitost promluvu přednést.

33) Tercia propositio oratorum concilii, responsiva ad aliqua proposita pro parte regni Bohemiae in secunda propositi-one eius (23. Jun. 1433). *Liber de legationibus*, MC I, s. 431–434, č. 180; *Diarium*, MC I, s. 708. Srov. *Liber de legationibus*, MC I, s. 372.

34) Forma privata auditoris Johannis Palomar et Johannis de Maulbron de communione sub utraque specie (25. Jun. 1433), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 372, č. 161.

Když auditor Palomar znovu českému sněmu 26. června vyhlásil, že legáti nemohou dát závazné vyjádření ve věci kalicha jménem koncilu, hrozilo, že jednání pro neústupnost obou stran skončí naprostým nezdarem. Tak daleko zajít legáti neměli v úmyslu, a proto požádali sněm o návrh vlastní formulace. Sotva ji 29. července dostali, hned ji zamítli a pohrozili svým odjezdem.³⁵ Sněm se však nenechal vydírat a všechny požadované vojenské i jiné ústupky podmínil přijetím čtyř artikulů.³⁶ Narušit husitskou jednotu separátním jednáním s jednotlivými frakcemi se tak basilejským vyslancům na tomto sněmu ještě nepodařilo. Přesto však dosáhli dílčího úspěchu, když sněm přistoupil na pokračování rozhovorů na půdě koncilu. Ještě před jejich odjezdem z Prahy 11. července český sněm schválil v pořadí již třetí propozici čtyř artikulů, kterou měla česká delegace předložit v Basileji koncilu.³⁷

Druhé slyšení husitského poselstva v Basileji

Třetí kolo jednání husitských svazů s koncilem proběhlo v Basileji od 11. srpna do 2. září 1433 v atmosféře ostrých rozporů s papežem Evženem IV.³⁸ Hrozba nového schizmatu znepokojila nejen říšské stavy, obávající se dalších válek s husity, ale i čerstvě korunovaného císaře Zikmunda, jenž se bez oboustranného narovnání koncilu s husity nemohl domoci českého královského trůnu. Císař Zikmund se na zpáteční cestě z Itálie opozdil, takže do Basileje dorazil až po odchodu českého poselstva, a zdržel se zde od 11. října 1433 až do 13. května následujícího roku. O nic zásadního nepřišel, dohoda s Čechy ještě nebyla na obzoru.

Koncil byl o pražských jednáních první legace informován jednak předběžnými zprávami Martina Berruyera a Jana z Maulbronn, jednak obšírnou relací biskupa Filiberta, Jana Palomara a Jindřicha Tokeho.³⁹ Také při tomto slyšení se představitelé koncilu snažili dostat dohodnutým pravidlům, a poskytli proto českým mluvčím možnost vystoupit na svých zasedáních. Oficiální projev za české poselstvo přednesl mistr Prokop z Plzně,⁴⁰ vlastní poselství českého sněmu koncilu v písemné podobě předal Martin Lupáč. Znění tohoto oficiálního dokumentu se odlišovalo od textů, které byly v Praze předány legátům. Především byla zkrácena formulace čtyř artikulů, jimž se tak dostalo lapidární podoby. Nebude na škodu připomenout si právě toto znění, jež také určilo definitivní pořadí⁴¹ čtyřem artikulům:

35) *Cedula per novem deputatos Bohemorum in materia quatuor articulorum* (29. Jun. 1433) [II. sněmovní formulace], viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 373–374, č. 162.

36) Stanovisko sněmu přečetl 1. července Jan Rokycana a glosoval mistr Jan Příbram: *Cedula, quam mag. Johannes de Rokycana in magna congregacione deputatorum nomine omnium legit, et mag. Johannes de Przbiram glosavit* (a) cum alia cedula Bohemorum (b) (30. Jun. – 1. Jul. 1433) [III. sněmovní formulace], viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 374, č. 163; *Diarium*, MC I, s. 712–713, č. 242. Carlier zaznamenal z těchto dní ještě dva další dokumenty této vzrušené diskuse: *Responsio, que fingitur esse pro parte regni Bohemiae ad secundum et terciam propositiones oratorum sacri concilii* (4. Jul. 1433), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 434–438, č. 181. *Replicacio ad allegata in 2^a et 3^a propositionibus per aliquos Taboritas et Orphanos* (Jul. 1433), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 438–440, č. 182.

37) *Liber de legationibus*, MC I, s. 444–445, č. 184. Více k tomuto textu níže.

38) Stále užitečný je výklad Františka PALACKÉHO, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě III/3*, Praha 1877, s. 115–120, dále srov. J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, s. 68–69. Hlavním pramenem je *Joannis de Segovia presbyteri cardinalis tit. sancti Calixti Historia gestorum generalis Synodi Basiliensis* (dále jen *Historia gestorum*), ed. Ernestus BIRK, MC II, cap. XVI–XXVII, s. 416–437. Dále srov. *Concilium Basiliense II*, ed. Johannes HALLER, Basel 1897, s. 473–474.

39) Viz *Historia gestorum*, s. 416–417 (cap. XVI) a s. 417–418 (cap. XVII).

40) *Sermo* (Praefatio) Procopii de Plzna coram concilio Basiliensi (11. Aug. 1433). *Historia gestorum*, MC II, s. 426–427 (extractum). J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, s. 145–146, č. 146.

41) K tomu L. LANCINGER, *Čtyři artikuly*, s. 51.

„Primo, ut communio divinissime eukaristie, utilis et salubris sub utraque specie, scilicet panis et vini, universis Christi fidelibus in regno Bohemie et marchionatu Moravie ac locis in hac parte adherencium constitutis, per sacerdotes libere ministretur.

Secundo, ut omnia peccata mortalia, et presertim publica, per eos, quorum interest, racionabiliter et secundum legem Dei cohibeantur, corripiantur et eliminentur.

Tercio, ut verbum Dei a sacerdotibus domini et levitis ydoneis libere ac fideliter predicetur.

Quarto, non licet clero tempore legis gracie super bonis temporalibus seculariter dominari.“⁴²

Každý z těchto článků měl svoji prehistorii v dlouholetých disputacích mezi bohoslovci husitských stran.⁴³ Téměř o každé slovo se již s legáty vedl a dále ještě měl vést houževnatý spor. Ten není naším úkolem sledovat, spokojíme se s jeho výsledkem. Ve středu našeho zájmu je vysledovat proceduru a povahu písemností, z nichž v průběhu dvou let vykristalizovala závazná kompaktáta. I z tohoto hlediska mělo sněmovní usnesení z počátku srpna 1433 závažný dosah, neboť se v něm explicitis verbis stanovilo, za jakých podmínek jsou zástupci husitských Čech připraveni se sjednotit s římskou církví. Ač šlo o usnesení sněmu Českého království, pamatovalo se v něm i na Markrabství moravské a na další místa, jichž se to týká. Za povšimnutí stojí, že se tu výslovně nepřipomínají tzv. vedlejší země a léna Koruny české, v nichž husitství s výjimkou stálých vojenských posádek nemělo téměř žádné stoupence.

Také o teritoriální a personální rozsah liturgických a jiných koncesí se povedou ostré diskuse. Sněm dále ve svém usnesení vyslovil požadavek, aby koncil veřejnými listy oznámil všem světským a duchovním knížatům, že Češi nemají být nadále kaceřováni nebo pronásledováni pro své artikule. K tomu byla připojena doložka, podle níž mělo být přijímání pod obojí způsobou bráno jako přikázání až do doby, než nastane konečná dohoda mezi nimi a koncilem na základě soudce umluveného v Chebu. V neposlední řadě měl koncil napomenout a přimět všechno duchovenstvo v Království českém a Markrabství moravském, které se dosud nepřidrží čtyř artikulů, aby je shodně zachovávali.⁴⁴

Navenek se představitelé koncilu vůči české delegaci chovali pohostinně a vstřícně, neboť hlavní klání mělo proběhnout v Praze. Vše podstatné koncil projednával v zákulisí, a to dokonce utajeně před částí svých členů, aby nic neproniklo k poslům papeže Evžena IV., kteří v té době přebývali v blízké Kostnici. Na důvěrném jednání komise, kterou koncil v počtu 24 členů zvolil 12. srpna, měl hlavní slovo Jan Palomar. S udivující znalostí českých poměrů Palomar poukázal na rozpory panující mezi třemi husitskými stranami. Zatímco radikální táboři

42) Articuli oblati concilio ex parte regni Bohemiae et marchionatus Moraviae per oratores Bohemorum (11. Aug. 1433), viz MANSI XXX, s. 385–386, 634–636; *Liber de legationibus*, MC I, s. 444–445, č. 184; *Historia gestorum*, MC II, s. 430–431, č. 46. Ani jeden z dochovaných opisů nemá podobu listiny s koroborační formulí.

43) Více k tomu František ŠMAHEL, *Die vier Prager Artikel. Das Programm der Hussitischen Reformation*, in: *Kirchliche Reformimpulse des 14./15. Jahrhunderts in Ostmitteleuropa*, hg. Winfried Eberhard – Franz Machilek, Köln – Weimar – Wien 2006, s. 329–339.

44) *Liber de legationibus*, MC I, s. 444–445, č. 184; *Historia gestorum*, MC II, s. 430–431, č. 46.

v čele s Prokopem Holým si nepřejí míru s církví a pokračování války zdůvodňují obavou z nadvlády Němců (*ne Teutonici dominarentur eis*), většina lidu by byla nakloněna k dohodě, pokud jim bude povoleno přijímání z kalicha. Jelikož jisté koncese Čechům se v tomto ohledu jevíly nezbytné, byla zřízena zhruba padesátičlenná komise za účasti kardinálů, jejímž úkolem bylo nalézt odpověď na dvě otázky. Předně, zda se má Čechům povolit přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou, když ostatní křesťanský lid přijímá pouze pod jednou. Za druhé dále, jak naložit s ostatními třemi husitskými články.⁴⁵ Za zmínku stojí, že i v zápisech z těchto důvěrných jednání se mluví o Česích, nikoli o husitech. Koncil se tak snažil respektovat starší upozornění svých nunciů Jana Nidera a Jana z Maulbronnů.⁴⁶

Zhruba po dvou týdnech tato druhá komise dospěla k jednomyslné propozici, o níž na uzavřené kongregaci 26. srpna 1433 po předcházející povinné přísaze o dočasné mlčenlivosti jednali preláti a přizvaní doktoři obojích práv. V úvodu auditor Palomar obsírně a „elegantně“ vysvětlil, proč je třeba akceptovat návrh komise, jenž by měl napomoci návratu Čechů do lůna církve. Jelikož však „Češi jsou národem plachým a bezuzdným“, je s nimi třeba nakládat mírně jako s hřebci nebo mezky. Teprve až budou mít na krku ohlávku v podobě povoleného kalicha, bude možné je zkrotit.⁴⁷ Dva dny trvalo, než kongregace dospěla k definitivnímu znění návrhu. Aby pak věc získala náležitou oporu, bylo na 2. září svoláno generální shromáždění koncilu. Zastupující protektor bavorsko-mnichovský kníže Vilém III., jenž byl po složení přísahy s návrhem rovněž seznámen, požádal přítomné shromáždění, aby napomohlo uzavřít s Čechy jednotu, a umožnit tak císaři Zikmundovi získat zpět ztracené království. Přivolané české delegaci bylo pouze sděleno, že se koncil uvolil vyslat do Čech zvláštní poselstvo k projednání svého návrhu.

Na rozdíl od legátů můžeme usnesení koncilu (*determinatio synodalis*) již na tomto místě odtajnit.⁴⁸ Propozice ve věci čtyř artikulů je totiž po usnesení českého sněmu druhým dokumentem, jehož formulace byly z větší části doslovně převzaty do konečné podoby kompaktát. Platí to i pro obsírnou preambuli počínající slovy „*Quoniam circa doctrinam veritatis...*“ až po závěrečné „*distincione iuris et iusticie ordine observatis*“.⁴⁹ Nezávazné stanovisko k prvnímu artikulu o laickém přijímání z kalicha se dostalo až na poslední místo, neboť koncil dával legátům možnost dojednat vzájemně přijatelnou formulaci při jejich pražském pobytu.

45) *Historia gestorum*, MC II, s. 432.

46) Srov. *Johannis de Ragusio Tractatus, quomodo Bohemi reducti sunt*, ed. Franciscus PALACKÝ, MC I, s. 187, č. 91, dopis z 10. března 1432: „*Item pendente adhuc spe adventus Bohemorum ad concilium expedire videretur, quod in scriptis publicis concilii versus has partes non nominarentur Hussitae, ... quia valde de hoc verecundantur, sed appelarentur Bohemi, ne provocarentur, super quo provideatis*“. Na toto místo upozornil Ferdinand SEIBT, *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*, Köln – Wien 1990, s. 14.

47) *Historia gestorum*, MC II, s. 433: „*Ille namque Bohemorum populus indomitus esset et effrenatus, nec intrare volebat in ovile ecclesie, quomodo erant ceteri christiani. Oportebat igitur fieri sicut de equo aut mulo cum domantur; quia mite tractantur donec supra collum habeant capistrum, ut capistro imposito lignati ad presepe mansueti fiant*“.

48) *Determinatio synodalis circa sensus trium articulorum regni Bohemiae et dispensatio super communione utriusque speciei* [2. Sept. 1433], viz *Historia gestorum*, MC II, s. 436–437, č. 46.

49) *Tamtéž*.

Na počátku každého odstavce je nejprve přesně citováno znění dotyčného artikulu v té podobě, kterou jsme uvedli výše. V případě artikulu o trestání smrtelného hříchu *deputati* napadli příliš širokou formulaci „*per eos, quorum interest*“ a právo trestat vyhradili pouze oprávněným duchovním a světským soudům. Právo svobodného kázání *deputati* rovněž omezili na platný církevní úzus s nezbytným povolením příslušného biskupa. Záhy uslyšíme, že se s tím někteří husitští teologové nechtěli spokojit. Největší rozsah má závazný výklad posledního artikulu, neboť otázka světského panování kněží a nadbytečného církevního majetku svým konkrétním dosahem vybočovala z učenecké roviny sporu. S odvoláním na basilejské veřejné disputace *deputati* deklarovali „*quodque ecclesiastici viri bona ecclesiae, quorum sunt administratores, debent fideliter administrare, iuxta sanctorum patrum salubria instituta; ipsaque bona ecclesie ab aliis, quam ab hiis, quibus administratio canonice est commissa, usurpari sine sacrilegii reatu non possunt.*“⁵⁰

Zatímco předchozí formulace byly až na drobné změny převzaty in extenso do konečného znění kompaktát, v případě prvního artikulu tomu bylo jen u těch ustanovení, která obsahují stanovisko koncilu: přijímání pod obojí mělo být dovoleno pouze dospělým laikům, kteří takto již dříve činili. Kromě toho kněží měli vždy při udělování svátosti oltářní připomínat, že Kristus je plně přítomen v každé z obou forem. Otázka, zda je přijímání z kalicha užitečné či potřebné ke spáse, bylo ponecháno na další disputace koncilu.

Druhá legace koncilu

Druhou legaci tvořili čtyři nunciové prvního poselstva, a to biskup Filibert, auditor Jan Palomar, teolog Jindřich Toke a tourský děkan Martin Berruyer. Hlavním pramenem je Liber de legationibus Aegidia Carliera, který však v Praze nebyl. Záhadou zůstává, kdo podrobné deníkové záznamy v Praze pro Carliera vedl. Biskupův sekretář Johannes de Turonis to zjevně nebyl, neboť sám do svého registáře převzal údaje z Liber de legationibus.⁵¹ Kdo jiný však tyto zápisy, psané v objektivní formě, mohl sepsat? Zatím však není důvodu o důvěryhodnosti tohoto pramene pochybovat.

Nunciové byli před cestou vybaveni mandátem ze 6. září 1433⁵² a dvojdílnou instrukcí. První, závažnější část byla sepsána z příkazu prezidenta koncilu. Jádro sdělení je spolu s preambulí hned na samém počátku textu: jakmile se Češi (*Bohemi*) sjednotí s katolickou církví reprezentovanou svatým koncilem a jakmile se koncilu podřídí ve všech otázkách víry a ritu, budou moci ve svém království přijímat svátost oltářní pod obojí způsobou. Licence, jak už víme, se měla vztahovat na dospělé věřící, pouze však z Království českého, což předem dávalo záminku k rozepři. Pokud jde o zbývající tři pražské artikule, je jejich známý nám

50) *Tamtéž*, s. 437. V konečném znění kompaktát došlo v této větě k nevýrazné úpravě.

51) Viz *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 790. Podle vydavatele by mělo jít o úsek od 21. listopadu 1433 do 14. ledna následujícího roku. Otázkou, kterou nemohu zodpovědět, je, zda Carlier nepřevzal záznamy od biskupova sekretáře.

52) *Mandatum dominorum legatorum a concilio ad Boemiam missorum* (6. Sept. 1433 Basileae). Mandát vydala B. ZILYNSKÁ, *Zplnomocnění*, s. 125.

již text podán v samostatné ceduli. V případě, že Češi uvedené znění přijmou, měli ke koncilu vyslat plnomocné poselstvo. V opačném případě nunciové měli alespoň sjednat další jednání poblíž hranic království.⁵³

Poslové koncilu byli s velkými poctami uvítáni v Praze 22. října 1433. Dny, které zbývaly do zahájení generálního sněmu svolaného na svátek sv. Martina, nunciové využili k intenzivnímu jednání a špionážní činnosti. Obležení katolické Plzně stále hrozilo jejím dobytím, nepolevovaly ani jízdy radikálních husitských bratrstev do zahraničí.⁵⁴ Přesto však byla v Praze znát únava z mnohaletých bojů a větší povolnost k dalšímu jednání s koncilem. I když řada zahraničních velmožů do husitské metropole nepřijela, sněm byl velice početně navštíven.⁵⁵ Na rozdíl od předchozího sněmu světští činitelé dávali tentokrát najevo větší odstup od přizvaných duchovních poradců husitských svazů. Sněm se ovšem bez nich při rozpravách s vyslanci koncilu nemohl obejít. Dokonce i mnozí kališníci předáci by nejraději svým kněžím kompaktáta nadiktovali, což se bezmála koncem listopadu stalo. Jelikož však sledujeme proces postupné kodifikace kompaktát, budeme se více než teologickým a jiným rozepřím věnovat samotným dokumentům, jež ze sněmu vzešly.

Legáti pokračovali v zavedené již tradici a při návštěvách Staroměstské radnice a univerzitního sídla v Karolinu se vystřídali ve svých pozdravných projevech.⁵⁶ Při prvním oficiálním přijetí na českém sněmu 18. listopadu 1433 legáty uvítal Jan Rokycana, jenž se znovu ujal role mluvčího husitského duchovenstva. Poté, co sněmu předložil pověřovací bulu koncilu,⁵⁷ krátce promluvil biskup Filibert.⁵⁸ Hlavní slovo opět připadlo auditorovi Janu Palomarovi, který po kazatelské promluvě na téma z Mc 12, 14 („*Magister scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces*“), obšírně rekapituloval dosavadní průběh jednání a předložil znění tří ze čtyř artikulů schválených koncilem. O přijímání laiků pod obojí způsobou měli sice legáti pověření v Praze jednat, avšak s podmínkou, že Češi vstoupí v pouhou a prostou jednotu (*puram et simplicem unitatem*) s církví a že dohodnutá formulace bude schválena církví. Stát se tak mělo při přijetí dalšího českého poselstva na koncilu v Basileji.⁵⁹

Odpověď na otázku, zda přistoupí na předložený výklad tří artikulů, účastníci sněmu podminili dohodou i o zbývajícím artikulu. Druhého dne (19. listopadu) legáti slíbili zaujmout stanovisko i ke kalichu, předem však vyžadovali

53) Cedula (Instructio) data per deputatos concilii Basiliensis et tradita ambasiatoribus ad Boemiam [Aug. 1433]. *Diarium*, MC I, s. 732, č. 248. EENDORFER měl patrně k dispozici originální mandát nebo jeho opis, neboť nevynechal závěrečnou formulaci písaře mandátu Bartolomea de Batiferis.

54) Z početné literatury o obležení Plzně viz stať FRANTIŠKA KAVKY, *Ohrožení Plzně r. 1433/34, pražská kompaktáta a Zikmund*, *Minulostí Západočeského kraje* 20, 1984, s. 125–131.

55) Více k tzv. svatomartinskému sněmu F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 278–282 a P. ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V*, s. 600–605.

56) Propositio facta ad consulum Pragensem per magistrum Martinum Berrueri (5. Nov. 1433), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 475–476, č. 185. Propositio facta ad reliquias universitatis Pragensis et clerum eiusdem civitatis per magistrum Henricum Toke (6. Nov. 1433), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 483–484, č. 186.

57) Soudím, že jde o fragment listu koncilu pro všechny české stavy. Formula litterae legatorum concilii Basiliensis gubernatoribus, capitaneis seu prefectis, baronibus, civitati Pragae, nobilibus, civitatibus et communitatibus regni Bohemiae et marchionatus Moraviae (6. Sept. 1433 ?), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 492, č. 188.

58) Biskup Filibert si zvolil téma ze Ps 125,6 „*Euntes ibant et fuebant, mittentes semina sua*“. Není mi známo, že by se tato promluva dochovala.

59) Prima propositio principalis ad generalem congregationem regni Bohemiae in Praga per Joannem de Palomar (18. Nov. 1433). *Liber de legationibus*, MC I, s. 484–492, č. 187.

závazný slib, že Češi po dohodě o všech čtyřech artikulech přijmou mír a sjednocení s církví. Když se jim ho ústy Jana Rokycany za souhlasných pokřiků pléna dostalo, Palomar vyložil stanovisko koncilu podle instrukce koncilu ze srpna téhož roku,⁶⁰ která se výrazně odlišovala od předložené sněmovní formulace. Rozladění, k němuž došlo, se obě strany snažily překonat pokusy o nové jednání. Z tohoto důvodu přední účastníci sněmu z řad vlivných šlechticů, hejtmanů vojenských bratrstev a jistě též zástupců pražských obcí dopoledne 20. listopadu navštívili legáty v jejich příbytku a požádali je, aby se dostavili do Karolina, kde je očekávali světští představitelé země s duchovními poradci v čele s Rokycanou. Legáti jim vyhověli a při této příležitosti také otevřeně přiznali, že na znění tří artikulů schválených již koncilem sami nemohou nic změnit. V případě sporného artikulu o přijímání pod obojí způsobou bude sice rovněž na koncilu, jaké změny povolí, lze však o nich jednat. Jelikož sami nemohou k řečeným třem artikulům nic dodat, požádali druhou stranu o vyjádření a posléze také o odklad jednání do příštího dne.⁶¹

V sobotu 21. listopadu si legáti nejprve vyměnili názory s radou příštího gubernátora a s dalšími českými velmoži a předáky.⁶² Když se ukázalo, že nic nebrání pokračovat v jednání na plénu sněmu, přečetl auditor Palomar na odpoledním zasedání svoji druhou propozici, v níž mimo jiné naznačil, za jakých okolností by Češi mohli dosáhnout povolení církve přijímat pod obojí způsobou. I tak by ovšem kněží měli přijímajícím vysvětlovat, že Kristus je plně přítomen v každé z obou podob svátosti oltářní.⁶³ Poté auditor nejprve přečetl jakousi papírovou písemnost (*quoddam folium papiri*), kterou předal sněmu s ujištěním, že legáti jsou ochotni vyjasnit a zdůvodnit případná sporná nebo nejednoznačná místa. Jen hypoteticky lze uvažovat, že šlo o opis stanoviska koncilu o třech artikulech z 5. září, snad doplněný o předběžné stanovisko legátů ke zbývajícimu prvnímú artikulu o kalichu.⁶⁴

Sněm si vzal čas na interní porady, z nichž vyplynul požadavek některých změn v předložených formulacích artikulů. V první řadě šlo o závaznost utrakvismu i v těch místech Království českého a Markrabství moravského, kde se až dosud praktikovalo přijímání pod jednou. Zatímco užitečnost a spásanosnost kalicha legáti jako věc nepodstatnou připustili, ve věci podávání svátosti dětem se kategoricky odmítli vyslovit. Třídenní jednání, jehož se zúčastnili i mluvčí radikálních

60) Cedula (Instructio) data per deputatos concilii Basiliensis et tradita ambasiatoribus ad Boemiam [Aug. 1433], viz *Diarium*, MC I, s. 732, č. 248.

61) Předkládám výklad založený na V. V. ТОМКОВИ, *Дějepis města Prahy IV*, s. 609. Prameny nejsou v tomto ohledu jednoznačné, viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 452, a *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 789.

62) Ačkoli Carlier v *Liber de legationibus*, MC I, s. 456, uvádí, že volba zemského správce Aleše z Rýzmburka a Vřeštova byla vyhlášena až 1. prosince, sám mluví o zemském správci již v zápise vážícím se ke dni 20. listopadu (*tamtéž*, s. 451). Tuto nesrovnalost podle mého soudu přijatelně vysvětlil V. V. ТОМЕК, *Дějepis města Prahy IV*, s. 607–608, pozn. 39.

63) *Secunda propositio legatorum concilii Basiliensis ad generalem congregationem regni Bohemiae* (21. Nov. 1433), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 493–495, č. 189. Je příznačné, že *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 789, tuto propozici uvádí jako „*prima oblatio articulí communionis sub utraque specie*“.

64) V *Liber de legationibus*, MC I, na s. 452 sice stojí, že „*cedule exhibite tenor sequitur*“, v rukopise však text této písemnosti zachován není. V. V. ТОМЕК, *Дějepis města Prahy IV*, s. 610, pozn. 40, vyslovil domněnku, že jádrem této později doplněné písemnosti byla „Cedula“, kterou Palacký označil písmenem C (viz pozn. 75). Ve skutečnosti, jak se domnívám, bylaedula C na pořadu jednání až 28. listopadu.

husitských svazů,⁶⁵ bylo neseno oboustrannou snahou po dohodě, takže 26. listopadu 1433 legáti předložili sněmovním vyjednávačům první návrh první části příštích kompaktát, který označíme písmenem A.⁶⁶

Tato prvotní verze neměla ještě intitulaci a začínala promulgací ohlašující „*concordata*“ mezi legáty basilejského koncilu a generálním sněmem Království českého a Markrabství moravského. Výraz „*concordata*“ se v soudobých písemnostech vyskytuje častěji, záhy však ustoupil ekvivalentu „*compactata*“.⁶⁷ V prvním bodě kompaktát řečený sněm za všechny a za každého, kdo je v království a markrabství téže strany, vyhlásuje, že přijme mír a jednotu s církví a obojí potvrdí náležitým způsobem. Předpokládá se tudíž svolání generálního sněmu obou státních útvarů, což by v husitském období nebylo po prvé ani naposled.⁶⁸ Důležitý dodatek „*qui sunt de parte ipsorum*“ je možné chápat ve dvojm smyslu. Jednak jako omezení liturgické licence pouze na obyvatele království a markrabství přijímající pod obojí způsobou, i když se to zde výslovně nepraví. Pro obyvatele katolického vyznání toho potřeba nebylo. Ve výše zmíněném návrhu českého sněmu ovšem stálo: „*ac etiam locis eis adherencium in hac parte*“, což znamená i za hranicemi obou zemských celků, byť s omezením na husity či kališníky. K této sporné otázce se ovšem měla rozvinout ještě diskuse.

Druhý bod je podmíněn splněním předchozího. Pokud generální sněm obojí požadavek koncilu splní, jeho legáti (a) vyhlásí obecný smír všeho křesťanského lidu s obyvateli a přebyvateli (*cum incolis et habitatoribus*) řečeného království a markrabství, (b) zruší všechny církevní soudy i tresty a zasadí se o jejich prominutí. Kromě toho legáti (c) přikáží všem křesťanům jednotlivě i vespolek tyto země a jejich obyvatele dále nehanět a ani jim jakkoli škodit, nýbrž naopak mít je v pokoji a v lásce jako poctivé a poslušné syny svatě matky církve. *Liber de legationibus* Aegidia Carliera v závěrečné sbírce písemností uvádí formuláře listů, v nichž biskup Filibert v zastoupení koncilu panovníkům, knížatům, baronům, panošům a měšťům dává tuto okolnost na vědomí.⁶⁹ Zda byly tyto formulářové kusy husitským vyjednávačům na ukázkou předloženy, neumíme zodpovědět. Později nás však bude zajímat, zda a jak legáti tento závazek splnili.

Třetí bod nejprve obsahuje formulaci prvního článku ve znění sněmovního usnesení z 11. srpna.⁷⁰ Dohoda spočívala v koncesi přijímat pod obojí těm Čechům a Moravanům, kteří vstoupí v mír a jednotu s církví a kteří tak již dříve činili. Mělo tomu tak být „*auctoritate domini nostri Jesu Christi et ecclesiae, verae sponsae ejus*“,

65) Podrobně k tomu *Liber de legationibus*, MC I, s. 452–454, kde se na několika místech jmenovitě uvádějí bohoslovci všech husitských frakcí.

66) *Capitula ultima concordata* (26. Nov. 1433). *Compactata*, Nürnberg 1518, pag. 1–6; MANSI XXXI, s. 273–277; AČ III, s. 398–404 (cedule A bez intitulace); *Liber de legationibus*, MC I, s. 495–498, č. 190.

67) Nejstarší přepisy uvádějí někdy oba výrazy, tj. „*compactata et concordata*“ nebo „*concordata et compactata*“.

68) Srov. k tomu Ivan HLAVÁČEK, *Husitské sněmy*, Sborník historický 4, 1956, s. 71–109, zde zvl. s. 96–98, stručně též Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989, s. 94–96, k účasti moravských stavů Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 142–145.

69) *Littera dirigenda principibus pro pace ex parte legatorum sacri concilii* (1433, s. d.), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 50, č. 193; *Altera littera dirigenda principibus pro pace ex parte legatorum sacri concilii* (1433, s. d.), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 502–503, č. 194; *Forma litterarum pro parte Bohemorum, principum et aliorum* (1433, s. d.), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 503, č. 195; *Forma litterarum civitatum, baronum aut clientum* (1433, s. d.), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 504, č. 196.

70) Srv. pozn 42.

pouze však za předpokladu, že koncil v plenární rozpravě stanoví, co z tohoto artikulu má být drženo „*pro veritate catholica*“. Pokud se tak stane a husitští vyslanci na svém stanovisku setrvávají, měli kněží obou zemí podávat pod obojí všem dospělým osobám, které o to požádají, vždy však s upozorněním, že Kristus je plně přítomný v každé z obou podob svátosti, to jest jak ve chlebě, tak ve vínu.

V návaznosti na předchozí bod kompaktáta za čtvrté obsahují příslib legátů, že přikáží „*universis et singulis*“, aby řečeným Čechům a Moravanům přijímajícím pod obojí nespírali a neutrhovali jim na jejich pověsti a cti. Totéž učiní koncil, jakmile schválí výše zmíněnou koncesi. V pátém bodě kompaktát legáti doslovně uvedli preambuli koncilu k jeho vyjádření ke třem artikulům z 2. září 1433, které v následujících třech bodech s drobnými stylistickými úpravami převzali.⁷¹

V následujícím bodě generální sněm českých zemí vyhlašuje, že přijímá uvedenou deklaraci tří artikulů s tím, že má v úmyslu prostřednictvím svých vyslanců přičinit se v řádné a svobodné diskusi na půdě koncilu o nápravu mnoha stávajících zlořádů. Legáti v témže odstavci tento návrh vítají a slibují být nápomocni ve všem, co směřuje k „dobré“ nápravě církve. Předposlední bod pamatuje na ostatní rozepře se sousedními zeměmi či knížaty, tj. na ty, které se nedotýkají víry. Ty měly být po uzavření míru ukončeny buď smírem, nebo soudním výrokem, a to na vzájemně dohodnutých sjezdech, na půdě koncilu či jiným způsobem. V závěrečném bodě se obě smluvní strany dohodly na způsobu koroborace stvrzených kompaktát. Legáti slíbili zajistit bulu koncilu včetně mandátů určených knížatům a obcím okolních zemí, ze strany království a markrabství měly být zase vydány náležitě zpečetěné listiny s vyhlášením míru a jednoty s římskou církví.

Po seznámení s návrhem kompaktát si kališníci duchovní vzali čas na rozmyšlení a po intenzivním jednání předložili 28. listopadu dopoledne čtyři pozměňující návrhy. Legáti k nim neprodleně připojili své odpovědi, s nimiž generální sněm seznámili ještě téhož dne odpoledne. Jako obvykle přitom použili osvědčenou již formu kontrapozice oficiálních stanovisek a vytvořili tak, jak se záhy mělo ukázat, první dodatek konkordátní úmluvy (cedule B).⁷² V prvním a druhém bodě byly vzaty v potaz zvláštnosti radikální tábořské teologie a liturgie. Expressis verbis legáti předně vzali na vědomí, že „vírou“ (*fides*) Češi rozumějí a dále chtějí rozumět „první pravdu“ a všechny pravdy založené v Písmě svatém a v učení církve svaté dle zdravého rozumu.⁷³ V druhém bodě se pamatovalo na zvláštnosti liturgie odlišné od ritů obecné církve. Kdyby i po uzavření kompaktát někteří obyvatelé v království či markrabství při službách božích hned nepřijali obecně zachovávané rity, nemělo to být na újmu míru a jednoty a dotyční měli možnost dále o tom jednat s koncilem. Ve třetím bodě legáti za sebe i za koncil připustili, že tzv. soudce dojednaný v Chebu nadále bude rozhodčí autoritou

71) Viz pozn. 48 a výše v textu. V jednotlivých dochovaných a vydaných verzích se vyskytují nepodstatné formulační varianty.

72) *Concordata capitula sequentia cum precedentibus eisdem responsiva* (28. Nov. 1433), viz *Compactata*, Nürnberg 1518, pag. 6; AČ III, s. 404–406 (Cedula B); *Liber de legationibus*, MC I, s. 498–499, č. 191. Do 28. listopadu položil tuto ceduli B již F PALACKÝ, *Dějiny národu českého III/3*, s. 131.

73) AČ III, s. 405–406; *Liber de legationibus*, MC I, s. 498, č. 191: „... per verbum ‚fidei‘ ibi appositum intelligunt et intelligi volunt veritatem primam et omnes alias credendas veritates, secundum quod manifestantur in scripturis sacris et doctrina ecclesiae sane intellectis“.

ve všech záležitostech týkajících se víry a skutků v církvi.⁷⁴ Konečně ve čtvrtém bodě si představitelé českého sněmu vymínili, že vyslanci obou zemí, kteří budou ke koncilu posláni, budou mít možnost vyjednávat o všech potížích, které by se vyskytly v záležitostech víry, svátostí, ritů i reformy církve v hlavě a v údech.

Hned po přečtení této cedule se strhly nové rozepře, které vyvolali mluvčí radikálních husitských bratrstev. Druhého dne se v diskusích neformálně pokračovalo v příbytku legátů, ve vzduchu však již visela hrozba, že dojednaná již kompaktáta vezmou za své, pokud se co nejdříve nedospěje z české strany k jejich přijetí. Snaha jednání rychle uzavřít zřejmě uzrála při dopoledním jednání husitských kněží s legáty v sobotu 30. listopadu 1433. Hned po obědě totiž legáti přišli na jednání sněmu do velké auly Karolína, kde se jich Jan Rokycana oficiálně dotázal, zda jsou ochotni vyhlásit „*concordata*“, k nimž vzájemně dospěli. Tohoto úkolu se ujal auditor Palomar, který nejprve přečetl obě cedule A a B a poté ještě odpovědi legátů na „*quesita puncta seu dubia*“, které jim předložili někteří čeští mistři a kněží.⁷⁵ Tento soubor, třetí v pořadí (C), *via facti* doplnil a uzavřel kompaktáta basilejského koncilu s představiteli Českého království a Moravského markrabství téměř v té podobě, v níž byla později oficiálně schválena a potvrzena. Tak také tento soubor již označil Thomas Ebendorfer ve svém Deníku, který si vedl během druhé legace.⁷⁶

Literatura většinou nevěnuje tomuto třetímu souboru pozornost, i když, jak se pokusím ukázat, šlo o sporné body značného dosahu. Zřejmě jen v důsledku časové tísně se obě strany spokojily s formou předchozí cedule, tj. odpovědi legátů na vznesené dotazy a pochybnosti. Stanoviska legátů mohla a nemusila být brána jako autoritativní, neboť převážně měla diskurzivní nebo vysvětlující povahu. Zdá se, že větší část dotazů a námitek vznesli duchovní radikálních husitských bratrstev a že ze strany legátů šlo o úlitbu v zájmu snazšího ukončení jednání. Cedule C se v deseti bodech vztahuje ke čtyřem artikulům v jejich ustáleném pořadí.

Nejméně místa se překvapivě dostalo přijímání z kalicha. Legáti pouze v prvním bodě dali na vědomí, že není záměrem koncilu připustit přijímání laiků z kalicha z pouhé tolerance (*permissioe tolerantiae*), ale udělit jeho povolení z autority Ježíše Krista a jeho pravé choti církve jako užitečné a spásanosné. Husitům totiž záleželo na tom, aby se nedostali na úroveň Židů, neboť tolerance v jejich očích nevylučovala hřích. O to více pochybností zjevně budil druhý artikul o trestání veřejných hříchů, k němuž se v ceduli C vztahují čtyři body. První (2) se dotýká otázky, zda podřízení mohou kárat a trestat nadřízené. Jakkoli legáti nemohli popřít, že tuto možnost některá místa bible připouštějí, za směrodatný považovali výklad sv. Augustina, podle něhož se tak nemůže dít „*sine publica administratione*“.

74) Tzv. soudce chebský má v sedmém článku úmluv koncilu s husity z 18. května 1432 následující znění: „*Item in causa quatuor articulorum, quam ut praefertur prosequuntur, lex divina, praxis Christi, apostolica et ecclesiae primitivae, unacum conciliis doctoribusque fundantibus se veraciter in eadem, pro veracissimo et indifferenti iudice in hoc Basiliensi concilio emittentur.*“ Viz *Johannis de Ragusio Tractatus*, MC I, s. 220, srov. k tomu Amedeo MOLNÁR, *Chebský soudce*, in: *Soudce smluvený v Chebu*, Cheb 1982, s. 9–37.

75) *Responsa data per legatos sacri concilii generalis ad quaesita puncta seu dubia per nonnullos magistros et sacerdotes regni Bohemiae eis mota* (30. Nov. 1433), viz *Compactata*, Nürnberg 1518, pag. 7–10; AČ III, s. 406–412 (Cedula C); *Liber de legationibus*, MC I, s. 499–501, č. 192.

76) Viz *Diarium*, s. 734: „*Hec sunt compactata concilii Basiliensis*“. Po tomto nadpisu následují tři nám již známé „cedulae“.

Na autoritativní pojetí tohoto světce se legáti odvolali i ve svém odmítnutí loupeže a zabití z příkazu božího (3). V citlivé otázce vztahu světské a církevní moci legáti v jistých případech moc laiků nad kleriky připustili, pouze však v souladu s kanonickým právem (4). Konečně legáti dali sice husitům za pravdu, že se zákonem božím mají řídit všechny zákony, toho však při aplikaci v konkrétních kauzách lze obtížně dosáhnout (5).⁷⁷

Velmi obezřetné stanovisko legáti vydali k námitce týkající se těch prelátů, kteří bez rozumné příčiny, často jen ze závisti a zlosti, zapovídají kázání dobrému křesťanskému kazateli. Ačkoli si legáti byli vědomi, že právě tento zlořád zavalil velkou příčinu k stávajícím bouřím (*turbationibus*), oni se v jiných krajích s podobným jevem nesetkali. Na tyto případy je však znám lék v podobě odvolání k nadřízenému, byť s rizikem, že soud nevyjde žalujícímu vstříc (6). V následujících třech bodech se legáti vyslovili k některým sporným formulacím čtvrtého článku zakazujícího světské panování kněží. Na otázku, co rozumět „skutky světského panování“ (*actus secularis dominii*), legáti výslovně uvedli prodeje, zástavy a udílení lén jako činnosti prelátům dovolené, a to na rozdíl od jiných, které mají svěřit ekonomům, vladařům a prokurátorům (7). Záludnější se legátům jevila otázka s předchozí související, zda totiž přinucující moc vykonávaná zmíněnými úředníky pochází od příslušného preláta. Vyhýbavou odpověď vzal na sebe auditor Palomar, který v průběhu svého výkladu byl donucen předložit vlastní názor, podle něhož preláti a ostatní duchovní jsou kanonickými správci Kristova pozemského jmění a jako takoví předávají ekonomům a jiným úředníkům jejich „*potestatem coactivam seu exercitium jurisdictionis*“ (8).⁷⁸ V případě církevního zboží legáti nebyli s to jednoznačně říci, jak rozumět slovům „spravedlivě nabytého“ (*iuste acquisita*). Vzhledem k tomu, že se v jejich výkladu *sacri canones* a svatí doktoři rozcházejí, je přípustné i mínění Čechů, podle nichž jsou klerici a duchovní pouze správci pozemských statků a nikoli páni (9). V závěrečném desátém bodu cedule C legáti vzali na vědomí, že si Češi vymínili řídit se ve všech dodatečně zjištěných záležitostech tzv. soudcem chebským.

Jak se dalo očekávat, s námitkami hned přišli mluvčí radikálů, na uzavřeném jednání však čeští duchovní přece jen svolili přijmout kompaktáta za svá, když budou od posluh koncilu formulovány ve znění pro Čechy neurážlivé.⁷⁹ Stalo se tak ještě téhož dne 30. listopadu 1433 vzájemným stiskem rukou legátů basilejského koncilu s přítomnými duchovními ze všech husitských svazů a frakcí. Nikdo později, pokud je známo, tento akt nezpochybnil. Stále však šlo jen o dílčí úmluvu neschválenou českým sněmem.⁸⁰ Jelikož 1. prosince sněm volil zemského správce, jímž se stal Aleš z Rýzmburka a z Vřeštova, přišlo jednání o stvrzení kompaktát na řadu až následujícího dne. Legáti ústy auditora Palomara sice na Rokycanovu výzvu slíbili zajistit příslušnou bulu koncilu a mírové listy okolních knížat, požadovali však, aby bylo ihned upuštěno od obležení Plzně. Další spory měly být

77) AČ III, s. 409; *Liber de legationibus*, MC I, s. 500, č. 191.

78) AČ III, s. 411; *Liber de legationibus*, MC I, s. 500–501, č. 191.

79) Jediné svědectví na základě nedochovaných výpovědí a záznamů má *Liber de legationibus*, MC I, s. 455–456: „... redigi in forma debita facerent verbis congruis, Boemos minime diffamantibus“.

80) O tomto aktu *Liber de legationibus*, MC I, s. 456.

ve stanovené době projednány někde blízko českých hranic, kam by se mohla dostavit sousední knížata a města. Na požadavek týkající se Plzně sněm nemohl přistoupit, neboť město bylo spojencem císaře Zikmunda, jehož Češi odmítli přijmout za krále a s nímž byli ve válečném stavu.

Kromě toho nebylo znění kompaktát ze strany některých teologů považováno za definitivní, a proto 3. prosince došlo v jedné z poslucháren Karolina (*in stuba secreciori collegii*) k další debatě, při níž znovu přišla na přetřes teritoriální platnost laického kalicha pro království i markrabství. Dále se probíral význam pojmu víry – *fides* a adjektiv „užitečný a spasitelný“. A protože všechny tyto doložené diskusní body byly již předmětem výše zmíněné cedula B, lze předpokládat, že došlo k její dílčí úpravě.

Z předchozího plyne, že je obtížné přesně zjistit, kdy a za jakých okolností se dospělo k definitivnímu znění tří „cedulí“, zvláště když víme, že 11. prosince došlo k jejich definitivní revizi a vyhotovení čistopisu. Stalo se tak v příbytku prelátů za účasti všech předních husitských kněží, tj. včetně radikálů Prokopa Holého, Mikuláše z Pelhřimova, hradeckého Ambrože a wyclifity Petra Payna.⁸¹ Nejprve byla kolacionována „*prolocuta et alia concordata super quatuor articulis*“. Po schválení jejich konečného znění bylo obdobně jednáno „*super adherentibus*“. Při pročitání konceptů vzniklo více rozepří než v předchozím bodě, a to zvláště v otázce postupu při uzavírání míru. Teologové se posléze rozhodli ponechat tuto praktickou stránku laickým politikům, a když se shodli o sjednocení s církví, schválili formu intitulace kompaktát a dali vyhotovit jejich čistopisy.⁸²

Třebaže jednání o oficiálním uznání a koroboraci kompaktát mělo trvat ještě dvacet následujících měsíců, vše nasvědčuje, že jejich definitivní znění nedoznalo od 11. prosince 1433 žádné změny. Tato okolnost je nanejvýš významná pro posuzování dějinného významu kompaktát. Jelikož s tímto zněním, které bylo později beze změny vyhlášeno v Jihlavě, souhlasilo duchovenstvo všech husitských směrů, je třeba kompaktáta považovat za legitimní dohodu celého husitského seskupení včetně radikálních obcí. Nezdařilé obléhání Plzně a vítězství tzv. panské jednoty nad tábořskými a sirotčími vojsky u Lipan v květnu 1434 se tak do znění kompaktát nepromítlo. Kromě toho lze vyslovit domněnku, že již 11. prosince předchozího roku basilejští legáti chápali smlouvy o uzavření míru a jednoty jako „*adhaerentia*“ kompaktát. Uvidíme později, zda měl tento výklad platit za všech okolností.

Nyní již sice nic nebránilo, aby sněm kompaktáta schválil, v té době však již nebyl schopný usnášení. Hned 12. prosince čekalo legáty další rozčarování, když jim bylo řečeno, že císaře nelze zahrnout do obecného míru. Kromě toho se dozvěděli, že pro malý počet účastníků byl sněm rozpuštěn a na 1. ledna svolán další, který by měl vydat ke kompaktátům své stanovisko. Jednání s obránci

81) Zdá se, že z obhájců čtyř artikulů při veřejném slyšení v Basileji chyběl jen sirotčí kněz Oldřich ze Znojma.

82) Viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 465: „*Eadem die (sic), Veneris XI°, post prandium venerunt ad dominos Roczana (sic), Procopius, Anglicus, Martinus, Nicolaus, Ambrosius et quidam alii presbiteri, et lecta fuerunt collacionando prolocuta et alia concordata super quatuor articulis, et presertim super unitate, ut super illa finem facerent; fueruntque inter eos controversie mote ab illis, et maxime super adherentibus. Sed hoc fuit laicis reservatum quoad practicam, cum quibus agendum erat de pace, et finaliter super unitate ecclesiastica concordarunt, formamque intulacioni dederunt, et convenerunt ad ipsam tractatum grossandum.*“

Plzně zprvu vázla, poté se bez výsledku skončila, což dalšímu jednání nesvědčilo. Netrpělivi legáti poslali svého kolegu Martina Berruyera s předběžnou zprávou do Basileje již 20. prosince. Mezitím se kompaktáta začala jevit velkým ústupkem i těm husitským bohoslovcům, kteří je přijali za své. Vyšlo to překvapivě najevo hned na počátku novoročního sněmu.

Netrpělivi legáti byli přijati v jedné síni Karolina za přítomnosti gubernátora, částí jeho rady, řady šlechticů a předních duchovních hned 1. ledna. Týž Rokycana, který před několika týdny ulehčeně stvrdil podáním ruky kompaktáta, legátům v úvodní promluvě mimo jiné vyčetl, že některé své ústní sliby nechtěli písemně potvrdit. Všechny se týkaly artikulu o závaznosti přijímání pod obojí, které nemělo být omezeno jen na Čechy a Moravu. Husité již přece koncilu na základě soudce dojednaného v Chebu prokázali všeobecnou užitečnost a spasitelnost kalicha, a to jak pro dospělé, tak pro děti. Kdyby kompaktáta vešla v platnost, měli by méně náboženských svobod, než mají nyní. Aby dosáhl nápravy, Rokycana legátům předložil jakési „*praefatio*“ ke kompaktátním úmluvám.⁸³

Auditor Palomar smetl tyto dodatečné požadavky rázně ze stolu. Vše, co měla kompaktáta obsahovat, byla již podle něho do nich vepsána, nehledě na to, že děkan Berruyer s nimi odjel do Basileje. Češi by mohli být rádi, dala by se jeho slova vyložit, že po uzavření míru a jednoty s církví budou mít koncesi přijímat pod obojí a očistí svou heretickou pověst. Dále pak předvedl mistrnou ukázkou nejednoznačného výkladu kompaktát. To, co má být církví povoleno, se vztahuje k budoucnosti, nikoli k minulosti. Teprve po udělení koncese může být přijímání pod obojí chápáno jako „*utilis et salubris*“, dříve ne. Neméně ostře auditor odpovídal i na námitky ostatních husitských kněží. Ani následujícího dne k opadnutí nevraživých postojů nedošlo. Legáti byli sice ochotni předložené *praefatio* vzít písemně na vědomí, avšak v žádném případě ty pozdější inserce do jednotlivých kapitol, které by protirečily dohodnutým již formulacím.⁸⁴ Do ztracena vyznělo též jednání 3. ledna. Zhruba dvacetičlenné delegaci, která legáty navštívila v jejich příbytku, se dostalo výzvy, aby sněm buď sjednaná kompaktáta stvrdil, anebo aby znovu vyslal plnomocné poselstvo do Basileje anebo ke sjezdu na příhodném místě v sousedství.

Sněm o kompaktátech zprvu jednal ve čtyřech kuriích a znovu pak na plenárním zasedání kolem 10. ledna. Přestože mistr Jan Příbram jménem univerzity přijetí doporučil a nerozhodný Jan Rokycana se nedokázal jednoznačně vyslovit, sněm setrval na rozšířených požadavcích vůči koncilu.⁸⁵ Legáti odjížděli 14. ledna z Prahy bez potvrzených kompaktát, nikoli však zcela bez úspěchu. Krátce předtím je navštívilo šest mistrů v čele s rektorem Křišťanem z Prachatic, kteří jménem svým i celé univerzity kompaktáta přijali. Legáti se jim odvděčili listinou vydanou v Chebu 28. ledna 1434, v níž je přijali zpět do lůna

83) *Liber de legationibus*, MC I, s. 468: „*Volebant ulterius, quod quedam prefacio super literis conscribendis, quam in quodam folio papiri dederant, hic scriberetur:*“ Rokycanovy argumenty 15. února 1434 při slyšení před koncillem zopakoval český vyslanec Martin Lupáč (*Historia gestorum*, MC II, s. 593). Soudím, že jde o stejný text, který Rokycana předložil 23. srpna 1434 legátům v Rezně jako „*quartam cedulam*“. Viz *Liber de legationibus*, s. 512 a výklad níže.

84) *Tamtéž*, s. 469.

85) Rokycana vysvětlil své váhání kališnickým duchovním na venkově v dopise ze 13. ledna 1434. UB II, s. 399–401, č. 899.

církvě.⁸⁶ Sněm dodatečně pověřil dalším jednáním v Basileji chrudimského faráře mistra Martina Lupáče, který se připojil k legátům v Chebu, třebaže mu auditor Palomar naznačoval bezúčelnost jeho cesty. Nic jiného ani nemohl očekávat poté, co se nadějně znějící relace tourského děkana Berruyera ze 16. ledna 1434 změnila v pravý opak.⁸⁷

Intermezzo: slyšení Martina Lupáče na koncilu

Mistr Lupáč se o nevlídné atmosféře koncilu přesvědčil již při svém přijetí 16. února 1434, kdy byl jeho projev obhajující české stanovisko co chvíli přerušován výkřiky nevole. Přítomným doktorům teologie a práva Martin Lupáč, ač pouhý mag. artium, přitom čelil věcně a zmužile.⁸⁸ Když ho prezident koncilu v závěru jeho slyšení požádal, aby české požadavky předložil písemně, Lupáč to odmítl slovy, že legáti je již mají ve svých spisech.⁸⁹ Podezření vzbudily již tři jeho pověřovací listiny psané na pergamenu a vydané v Praze 19. ledna 1434. První byla určena koncilu a jeho jednotlivým členům, druhá vyslancům královských poselstev a třetí kardinálu Cesarinimu. Promotory udivilo, že listiny nebyly zpečetěny velkou pečetí „Koruny Království českého“, jak tomu bylo u jiných autentických písemností předkládaných jménem řečeného království koncilu. Martin Lupáč jim vysvětlil, že království nemělo až do konce minulého roku zemského správce, a že se tudíž po jeho zvolení slušelo k listinám připojit jeho pečeť, aby nebyla dotčena jeho čest.⁹⁰

U této zdánlivě formální rozepře stojí za to se zastavit, neboť zmíněnou velkou pečetí Koruny Království českého⁹¹ budou z české strany stvrzovány i listiny patřící do souboru basilejských kompaktát. Z námitky ve věci této pečeti plyne, že kancelář koncilu pečlivě archivovala došlé písemnosti a že náležitou pozornost věnovala i pověřovacím listinám. Je totiž takřka jisté, že alespoň některé předchozí listiny zemského sněmu byly již pečetěny právě touto velkou pečetí. Jejím prvním dosud známým dokladem je koroborační formule mandátu, který český zemský sněm vydal v Kutné Hoře 5. září 1432 pro své poselstvo pověřené jednáním s basilejským koncilem: „*Horum in evidentiam sigillum coronae regni*

86) Potvrzující list legátů z 29. ledna 1434 in: UB II, s. 401–402, č. 900.

87) O relaci Martina Berruyera viz *Concilium Basiliense III*, ed. Johannes HALLER, Basel 1900, s. 4–5, a *Historia gestorum*, MC II, s. 581. Nevoli projevul pouze prokurátor vídeňské univerzity magistr Johannes Celi, který jménem vévody Albrechta Habsburského požadoval, aby se přijímání pod obojí nevztahovalo na Markrabství moravské. Dostalo se mu ujištění, že ti, co přijímali pod jednou, nebudou nuceni přijímat pod obojí.

88) Nedostatečně vzdělání husitských kněží a mluvčích připomenul ve svém vystoupení auditor Palomar (*Historia gestorum*, MC II, s. 595). Lupáč mimo jiné musel čelit námitkám churského biskupa doktora Jana Naze, který byl jako pražský rodák dobře obeznámen s českými poměry (*tamtéž*, s. 598).

89) *Historia gestorum*, MC II, s. 598. Lupáč měl s sebou jen jednoho pomocníka, a proto ani nemohl podobné požadavky splnit.

90) Promotoři koncilu vznesli pochybnost o náležitě formě pověřovacích listin 22. února 1434. Viz k tomu *Historia gestorum*, MC II, s. 596–598: „... *promotores concilii organo alterius eorum, officialis Basiliensis, ipsum Martinum interrogarunt velut ab eo informandi, que foret causa, quare littere presentate per eum sigillate non erant cum sigillo magno coronae regni Bohemie, quemadmodum alie missive omnesque scripture autentice nomine regni illius presentate concilio...*“. Dále srov. *Concilium Basiliense III*, s. 31–32.

91) Na tuto nepovšimnutou pečeť upozornil až Karel BERÁNEK, *Příspěvek k dějinám české zemské pečeti*, Právněhistorické studie 29, 1989, s. 72–73. Mimořádný význam této pečeti v dějinách českého státu zdůraznil Rostislav Nový, *Pečeť koruny české Království českého (Sfragistický příspěvek k dějinám české státnosti)*, Sborník archivních prací 43, 1993, s. 339–346.

Bohemia appensum est presentibus testimonio litterarum“.⁹² Generální zasedání koncilu posléze vzalo pověřovací listiny českého sněmu i pražské univerzity na vědomí a ještě 16. ledna 1433 je nechalo zaprotokolovat.⁹³

Vzhledem k měnícím se záhlavním intitulacím, které budou odrážet přesuny ve stavovské skladbě Království českého, stojí dále za povšimnutí, že mandát vydali „*capitanei exercituum, barones, nobiles, civitates et communitates regni Bohemiae et marchionatus Moraviae, veritatibus evangelicis adhaerentes*“. Na sněmu, který skončil zápisem 22. prosince 1433, byl zvolen zemským správcem Aleš z Rýzmburka a z Vřeštova, a to přičiněním pánů (*barones*), kteří se již v hierarchickém pořadí účastníků sněmu dostali na první místo před hejtmany vojsk.⁹⁴ Podezření, které vyvolala pečeť zemského správce v Basileji, přimělo představitele sněmu pečetit opět písemnosti určené koncilu velkou pečetí Koruny Království českého. Tu opatrovala kancelář Starého Města pražského, jež v husitském období byla administrativním centrem českých sněmů. Pečeť o průměru 85 mm vyhlížela vskutku působivě. Trojhranný štít v pečetním poli vyplněný znamením dvouocasého lva ve skoku obkružovala legenda, jejíž slova od sebe oddělovaly vrypy rúžičky: *SIGILLUM *CORONAE *REGNI *BOHEMIE*.⁹⁵ Výraz „Corona“ tu znamenal nadpersonální svazek zemí Koruny české, v dané době ovšem omezený jen na Království české a Markrabství moravské.

Po této odbočce se vraťme k jednání koncilu, který na svém zasedání v únoru 1434 věnoval české otázce opět velkou pozornost. Jakkoli auditor Palomar musel doznat zmar svého téměř již úspěšně dokončeného poslání, neskončila druhá legace bez užitku. Husité, ve slovníku koncilu stále ještě „Bohemii“,⁹⁶ si předně již nemohli dovolit „vyskakovat“ na koncilu, na sněmech i jinde na veřejnosti jako dříve. Za druhé se z hlediska koncilu podařilo dosáhnout dohody ve třech artikulech, jejichž smysl byl různě vykládán. Za třetí se již zřetelně projevily rozdíly mezi kněžskými stranami. Konečně někteří z předních utrakvistů se již vrátili do lůna církve. V několika denních poradách koncilu převládlo mínění, jako by český sněm byl již rukou dáním kněží zavázán přijmout kompaktáta, a že tak z jeho strany došlo pozdějšími námitkami ke zrušení slibu. V tomto smyslu koncil vydal 25. února bulu určenou zemskému správci Alešovi z Rýzmburka a jiným pánům, dále Starému Městu pražskému, zemanům, rytířům, městům a obcím Království českého. Koncil jmenované napomenul, aby bez odkladu přijali kompaktáta a přerušili kruté vojenské akce, zvláště pak proti městu Plzni.⁹⁷ Císař Zikmund si přál bulu doplnit o přímé výhrůžky, koncil však tak daleko nezašel a ústy kardinála Cesariniho o den později Martina Lupáče seznámil s odmítnutím českých požadavků.⁹⁸ Nikdo v té době nemohl tušit, že se další fáze jednání o kompaktátech uskuteční až ke konci příštího roku.

92) Opis mandátu vydán in: UB II, s. 309–310, č. 823.

93) Viz *Johannis de Ragusio Tractatus*, MC I, s. 262–263, č. 153.

94) Zápis vydán in: AČ III, s. 412–415, č. 5.

95) Podrobný popis uvádí R. Nový, *Pečeť koruny české Království českého*, s. 339.

96) Viz výše pozn. 44. Citlivou byla tato záměna ve spojení s herezí. Při čtení dekretu bylo proto 23. června 1434 rozhodnuto, že všude, kde stojí „*heresis Bohemica*“, má stát „*heresis Hussitarum*“ nebo „*infidelium existencium in regno Bohemie*“ (*Concilium Basiliense III*, s. 131).

97) Responsio synodi Basiliensis regno Bohemiae (26. Febr. 1434), viz MANSI XXX, s. 823a; *Diarium*, MC I, s. 735–736.

98) Vyplývá to dosti jednoznačně z listu, který Ulrich Stockel poslal 19. února 1434 opatovi z Tegernsee. *Concilium Basiliense I*, ed. Johannes HALLER, Basel 1896, s. 78–80, č. 11, výňatek otištěn in: UB II, s. 402–405, č. 901.

Místo diplomacie přišly znovu ke slovu zbraně. Čerstvé zprávy o tíživé situaci Plzně utvrdily kardinála Cesariniho v názoru, že je třeba tuto katolickou pevnost zachránit stůj co stůj. Poté, co se císař odmítl postavit do čela válečného tažení, Cesarini převzal iniciativu do svých rukou, během krátké doby shromáždil značné finanční prostředky, s jejichž pomocí mohl započít kampaň za osvobození Plzně. Vzrůstající zásobovací potíže, zrady podplacených hejtmanů a nespokojenost širokých vrstev s nadvládou radikálních bratrstev přispěly k sjednocení opozice katolické i kališnické šlechty. Jakmile se vojska „panské“ jednoty s pomocí staroměstských spojenců 6. května 1434 zmocnila Nového Města pražského, musela polní vojska upustit od dalšího obléhání Plzně a zabezpečit vlastní městské zázemí. Když ztroskotaly všechny smiřovací snahy, došlo 30. května 1434 u Lipan k rozhodující bitvě, v níž spolu s mnoha dalšími tábory a sirotky padl též jejich mnohaletý vůdce Prokop Holý.⁹⁹

Vítězství nad vojsky radikálních bratrstev výrazně zvýšilo mocenský vliv vysoké a nižší husitské šlechty v zemi. Ve vztahu ke koncilu nedošlo přitom k žádnému posunu, jak se záhy ukázalo na generálním sněmu, který se sešel v Praze 24. června 1434. Sněm se v tomto ohledu pouze rozhodl svolat ke dni sv. Jakuba (25. července) synodu duchovenstva všech husitských stran.¹⁰⁰ Širší i užší znění usnesení s datem uvedeného dne obsahuje závazné znění čtyř artikulů pro další jednání s koncilem.¹⁰¹ Formulace druhého, třetího i čtvrtého artikulu doslovně odpovídaly oficiálnímu sněmovnímu návrhu z 11. srpna minulého roku.¹⁰² První artikul o kalichu v zásadě odpovídal předchozím požadavkům české strany, byl však rozšířen o řadu ustanovení určených pro *domo sua*. Přijímání pod obojí, opakuje se zde, je nejen užitečné a přispívá ke spáse dospělých i dětí, ale je i nutné z příkazu Kristova, třebaže s tím legáti nesouhlasí.¹⁰³ Univerzitní mistři ve svých kritických odpovědích k usnesení většiny odlišili tři artikuly schválené již koncilem od artikulu o kalichu. Z jejich hlediska nadbytečné požadavky Rokycanovy strany je nutno nechat na posouzení koncilem.¹⁰⁴ Také kněžší tábořské strany vydali k témuž usnesení obšírné, v řadě bodů nesouhlasné vyjádření. Jelikož však neměli potíže se přihlásit k odstavcům o čtyřech artikulech, dávali tím nepřímou najevo, že ani v budoucnosti nebudou v tomto ohledu činit potíže.¹⁰⁵

99) Podrobně k tomu Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka. Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*, Praha 1992, stručně F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 285–295.

100) Údaje o sněmu má I. HLAVÁČEK, *Husitské sněmy*, s. 97, ke svolání synody a jejímu průběhu Blanka ZILYNSKÁ, *Husitské synody v Čechách 1418–1440*, Praha 1985, s. 74–76.

101) *Articuli synodi generalis cleri regni Bohemiae* (25. Jul. 1434), viz MANSI XXXI, sl. 277–284; UB II, s. 425–429, č. 923; *Diarium*, MC I, s. 741–745, č. 252; *Confessio Taboritarum*, edd. Amedeo MOLNÁR – Romolo CEGNA, Roma 1983, s. 352–356. Články zahrnuté do bodů 3–7 jsou uvedeny pod společným názvem „De quatuor articulis nostris generalibus“, vydala je B. ZILYNSKÁ, *Husitské synody*, s. 111.

102) Viz pozn. 42.

103) UB II, s. 425–426, č. 923.

104) Odpovědi, které mistři poskytli v Řezně legátům, zaznamenal Thomas Ebendorfer, *Diarium*, MC I, s. 741–745, č. 252, zde s. 743.

105) *Responsio sacerdotum Thaboriensium ad articulos magistrorum premissos sinodi Prage celebrate per eosdem*, in: *Confessio Taboritarum*, s. 356–372, zde s. 357.

Třetí legace, tentokrát do Řezna

V poselstvu, které na základě usnesení českého sněmu vyjelo 10. srpna z Prahy do Řezna vyjednávat s císařem Zikmundem, duchovenstvo zastupovali pouze Jan Rokycana a Martin Lupáč z Chrudimě.¹⁰⁶ Koncil naopak vyslal do Řezna reprezentativní poselstvo se třemi biskupy, auditorem Janem Palomarem a dalšími účastníky předchozích legací.¹⁰⁷ Bez ohledu na to, že legáti měli pravomoc jednat pouze s císařem, snažili se české poselstvo přimět k bezvýhradnému přijetí kompaktát. Při nezávazných rozhovorech se znovu jednoznačně ukázalo, že koncil odmítne všechny požadavky přesahující znění kompaktát. Legáti si přitom nepočínali zvláště vstřícně, neboť českým kališníkům striktně zakázali účast na bohoslužbách v řezenských chrámech. Vzájemná rozladěnost pak poznamenala i sedmidenní jednání poselstva s císařem, který se v Řeznu objevil až v sobotu 21. srpna. Hned následující neděli odpoledne došlo k oficiálnímu slyšení, při němž mluvčí českého poselstva císaře seznámili s ochotou sněmu uzavřít mír na základě stvrzení čtyř artikulů a zvláště přijímání pod obojí pro celé Království české, Markrabství moravské a pro všechny další, kteří se jich v tom přidržují. V odůvodnění žádosti Rokycana připomenul nesplněné sliby, jež legáti dali v Praze. Auditor Palomar v ostře laděné odpovědi zase Čechům vytkl, že neplní závazky, které za ně jejich duchovní rukou dáním převzali. Aby zamezil dalším rozmíškám, císař obě strany požádal, aby druhého dne předložily kompaktáta „*redacta in scriptis*“.¹⁰⁸

V pondělí 23. srpna dopoledne nejprve auditor Palomar před císařem přečetl první část kompaktát a Rokycana další dvě. Vzápětí nato Rokycana předložil čtvrtý text (*quartam cedulam*) s tím, že někteří kněží schválili kompaktáta za podmínky, že budou ještě upřesněna co do jejich smyslu. Snad nepochybíme, když budeme předpokládat, že obsahem této „čtvrté cedule“ byly formulace předložené 1. ledna 1434 v tzv. *praefatio* a utvrzené synodálním usnesením z 25. července téhož roku.¹⁰⁹ Auditor hned věcně namítl, že tento text nemohl být součástí vzájemné dohody již proto, že děkan Berruyer předtím odešel s čistopisem kompaktát ke koncilu. Všechny následující diskuse o dodatečně vznesených námitkách byly nezávazné povahy, neboť legáti v nich mluvili sami za sebe. Po poradě se „svými“, tj. s ostatními přítomnými posly Rokycana auditorovi vyčetl, že Berruyer odnesl kompaktáta ke koncilu bez vědomí české strany. Když se auditor začal vymlouvat, čeští poslové se odebrali k separátní poradě, po níž jejich mluvčí Vilém Kostka z Postupic císaři oznámil, že mají pověření jednat s ním, nikoli s legáty koncilu. Význam písemných dokladů v celém sporu znovu zdůraznil sám císař, když obě strany požádal, aby mu předložili

106) Lupáč nahradil sněmem původně zvoleného Marka z Hradce, jak uvádí Thomas Ebendorfer, *Diarium*, MC I, s. 737. Univerzita vyslala separátně do Řezna své zástupce, z nichž jménem známe pouze mistra Prokopa z Plzně.

107) Složení třetí legace shodně uvádějí *Liber de legationibus*, MC I, s. 505 a *Diarium*, MC I, s. 736–737. Oba tyto prameny podrobně zachycují jednání v Řezně, k nimž orientačně F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 298.

108) *Liber de legationibus*, s. 511–512.

109) Jelikož legáti a jejich sekretáři pečlivě archivovali a prepisovali všechny relevantní písemnosti, je zarážející, proč tomu tak nebylo i v případě novoročních připomínek a „čtvrté cedule“, předložené 23. srpna. Domnívám se, že tomu tak bylo záměrně, aby tento dodatek vůbec nebyl spojován s kompaktáty.

písemně vše, co mu chtějí říci. Po odchodu Čechů legátům slíbil, že ve věci víry neučiní nic bez jejich rady a že jim odpoledne předá vyžádanou českou ceduli, aby k ní mohli zaujmout stanovisko.

Během polední přestávky Češi ve svém písemném vyjádření odmítli pro krátkost času vést disputace „*in scriptis*“ a požádali císaře, aby se zasadil o svolení koncilu k přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou, a to „*concorditer et unanimiter*“ jak v Čechách a na Moravě, tak všem, kteří se jich v té věci přidržují. Pokud šlo o přijímání dítek z kalicha a jiné sporné otázky, měl císař přimět koncil, aby pozval Čechy k dalšímu slyšení podle zásad „soudce“ přijatého v Chebu. Nevylučovalo se přitom, že se tak mohlo stát při zachování vzájemného míru až na dalším, či dokonce přespříštím koncilu.¹¹⁰ Císař splnil slib, předal toto vyjádření legátům, kteří mu druhého dne, 24. srpna, předložili koncept odpovědi psané jeho jménem. Obě strany měly předně znovu písemně předložit své požadavky, aby bylo zřejmé, v čem spočívají neshody. Čechům dále bylo určeno nabádání, aby se omezili na kompakτάta a splnili své závazky, neboť koncil nemíní nic jiné povolit dříve, než se tak stane. Císař byl s konceptem spokojen a přikázal svému kancléři Kašparu Šlikovi přeložit text odpovědi do češtiny.¹¹¹ Na češtinu se znovu dostalo v následující rozpravě, kdy se císař neudržel a Rokycanovi v jeho mateřštině sdělil, že s povolením kalicha pro děti v žádném případě nemůže počítat. Rokycana replikoval rovněž česky, čemuž legáti nerozuměli.¹¹² Jednání toho dne uvázlo na mrtvém bodě, neboť žádná strana nechtěla od svého stanoviska ustoupit.

Ve čtvrtek 25. srpna se biskup Filibert spolu s auditorem Palomarem setkali s českými vyslanci v příbytku vlivného člena českého poselstva pana Menharta z Hradce. Na řadu přišlo několik věcných otázek, které Rokycanu a jeho druhy ve spojitosti s kompakátaty nutně zajímaly. První dotaz zněl, zda kněží pod jednou budou po návratu na své opuštěné fary povinni podávat lidu z kalicha. Druhá otázka se týkala způsobu volby arcibiskupa, třetí pak měla ověřit, zda ti, kdo by po uzavření kompakátat chtěli nově přijímat pod obojí způsobou, budou potřebovat zvláštní povolení koncilu. A jelikož auditor tyto otázky dosti uspokojivě zodpověděl, svitla naděje, že by následujícího dne při společném slyšení před císařem české poselstvo mohlo konečně dát kompakátátům placet. Nestalo se tak, i když císař k tomu Čechy nabádal. Ti se po svém zvyku nechtěli ústními sliby a stanovisky spokojit, a proto požádali auditora o písemné vyjádření. Když auditor odmítl, pořídil o jednání zápis mistr Prokop z Plzně. Znovu se ukázalo, jakou váhu má písemný doklad. Palomar s obsahem zápisu projevil souhlas, což přiznal ještě o dva roky později, když se pokusil vysvětlit, proč sám za sebe odmítl vydat písemné prohlášení.¹¹³

110) *Cedula data ad imperatorem per Bohemos in causa communionis sub utraque specie* (23. Aug. 1434), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 513, č. 197.

111) *Cedula imperatoris responsiva ad petitionem Bohemorum* (24. Aug. 1434), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 514, č. 198. Překlad do češtiny se nedochoval.

112) *Liber de legationibus*, s. 515: „*Ipse eciam dominus imperator in vulgari Boemico arguit ipsum Rocquezano de communiione parvulorum, quod nullo modo poterat sustineri; et ipse conabatur eam defendere et sustinere, prout nobis referebatur, sed verba eius non intelligebamus, quia Boemice loquebatur.*“

113) *Liber de legationibus*, s. 593: „*Istam igitur cedulam non dedimus, quia college mei de hoc non fuerunt interrogati, nec aliquid dixerunt, sed ego solus, presentibus tamen tribus, scilicet reverendis patribus dominis episcopis Constanciensi et Augustini et magistro Henrico Toke.*“

Napětí v Řezně vyvrcholilo dalšího dne, když legáti odmítli křesťanský pohřeb jednomu z účastníků poselstva, který se nešťastnou náhodou zabil pádem z pavlače svého příbytku. S odvoláním na naléhavé domácí záležitosti české poselstvo ohlásilo svůj odjezd a přislíbilo, že celou otázku znovu předloží českému sněmu. Na žádost legátů, aby jim bylo jeho datum písemně oznámeno, čeští vyslanci 28. srpna předložili dvě písemné verze své odpovědi. Legáti si zvolili delší, v níž stálo, že se sněm sejde na sv. Havla (16. října) a že jeho usnesení nejdéle do sv. Martina dají na vědomí konšelům města Chebu.¹¹⁴ Císař se s českým poselstvem rozloučil českou promluvou. Když se legáti dožadovali překladu, dostalo se jim odpovědi, že šlo o „temporalia“, nikoli o věci víry.¹¹⁵

Průběh sněmu, který své týdenní jednání započal kolem 23. října, znovu položil důraz na jazykovou, korunní i konfesní jednotu Čech a Moravy při jednáních s koncilem i s císařem Zikmundem, bez ohledu na separátní landfrýd moravské šlechty obojího vyznání s vévodou Albrechtem ze září téhož roku. Současně, jak se zdá, se již pod tlakem okolností připouštěla možnost dvouvěří, avšak jen v místech, kde se až dosud přijímalo pod jednou způsobou. Usnesení sněmu se nedochovalo, jeho záměry lze částečně vyčíst z listu zaslaného do Chebu, odkud byl přeposlán legátům stále ještě přebývajícím v Řezně. Datum 8. listopadu uvedené v listu vzbudilo podezření, neboť podle zpráv, které legáti měli z Prahy, se sněm měl rozejít ještě v říjnu. Odtud pak vznikla domněnka, že list více méně o vlastní újmě sepsal Jan Rokycana, a to včetně připojené cedule, v níž se mluví jednak o podmínkách míru, jednak o volbě arcibiskupa a dvou sufragánů. Na další chod jednání tato pochybnost vliv neměla, je však příznačná pro kritické posuzování písemností ze strany legátů.¹¹⁶ Koncil se stanoviskem sněmu zabýval na svém generálním shromáždění již 26. listopadu 1434,¹¹⁷ teprve však 7. ledna následujícího roku legáti gubernátorovi a všem kuriím českého sněmu oznámili, že v polovině února koncil vyšle k císaři významné poselstvo, v němž bude i větší část nunciů, kteří se zúčastnili jednání v Řezně.¹¹⁸

Za povšimnutí stojí, že koncil již věděl o dohodnutém setkání císaře s českým poselstvem, k němuž mělo dojít 24. dubna 1435 v Brně. O požadavcích a podmínkách Zikmundova nástupnictví na český trůn jednal tzv. svatovalentinský sněm, který kvůli silným mrazům započal až 2. března 1435. Tyto podmínky (ve stč. „ohrady“) separátně vypracovali jednak páni (*barones*), jednak zástupci měst (*omnium civitatum*). Zdá se, že uznání čtyř artikulů se rozumělo samo sebou, a to ve znění, jež mělo vzejít z přímých úmluv s koncilem. I když citlivou otázku držby rozchváčeného církevního majetku panské články pomíjely, i tak v nich

114) *Cedula data ad legatos per ambasiatores regni Bohemiae et marchionatus Moraviae* (28. Aug. 1434), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 518–519, č. 200.

115) *Liber de legationibus*, s. 518.

116) *Littera Bohemorum legatis concilii Basiliensis super repositione in Egra cum cedula inclusa magistri Rokyczani* (8. Nov. 1434), viz MANSI XXX, s. 668–670; *Liber de legationibus*, MC I, s. 632–634, č. 209. Dosti libovolně vyložil obě části listu František Michálek BARTOŠ, *Husitská revoluce II*, Praha 1966, s. 181–182.

117) *Concilium Basiliense V*, s. 110, kde shrnutí české odpovědi s pozoruhodným omezením kalicha na ty „qui in usu habent“. Je však třeba počítat s tím, že koncil měl zprávy z Plzně, z Chebu i od českých katolických pánů.

118) *Littera legatorum ad Ratisponam directa Bohemis* (7. Jan. 1435), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 634–635, č. 210; UB II, s. 435–436, č. 931. Vedle biskupa Filiberta, Martina Berruyera, Aegidia Carliera a Thomase Ebendorfera pětičlennou legaci tvořil ještě Jan, biskup z Lübecku.

nechyběly závažné požadavky ve vztahu k církvi. Volitelnost českých a moravských biskupů zemskými sněmy by znamenala závažné podřízení národní církve stavovské reprezentaci. Nemenší nevoli, tentokrát jistě i ze strany císaře, musel vzbudit požadavek, aby kaplani a členové rady příštího českého krále udíleli nebo přijímali svátost pod obojí způsobou.¹¹⁹ Mnohem více pamatovala na konfesní ry- zost utraktivismu městská kurie, jejíž podmínky dalece přesahovaly rámec dříve vznesených požadavků na legáty koncilu. Přijímat pod obojí se měl zavázat i sám Zikmund, jenž měl dále příslibit, že bez svolení městských obcí nebude do země zvat řeholníky a obnovovat zrušené kláštery.¹²⁰

Instrukce, které spolu s mandátem a pověřovacími listinami¹²¹ koncil vydal mezi 14. a 22. lednem svým legátům, se obšírně zabývala pouze třinácti body svatohavelského sněmu ve znění z 8. listopadu 1434. Vše, co se v nich týkalo čtyř artikulů, měli legáti řešit podle jejich znění slavnostně přijatém na generálním sněmu koncem listopadu 1433.¹²² Dvě okolnosti si zasluhují pozornosti. Koncil předně ponechal legátům samostatné rozhodnutí jen ve věcech zcela okrajových, neboť předpokládal, že dohodnuté již znění kompaktát bude v Brně všemi stranami přijato. Optimismus v tomto směru koncil dal rovněž najevo zvláštním mandátem, jímž stvrdil Filibertovi z Coutance právo vykonávat při všech zastávkách jeho mise úkony náležející biskupovi.¹²³

Čtvrtá legace do Brna

Tak jako se legáti při zastávce ve Vídni zajímali o podmínky českých stavů předložené císaři,¹²⁴ tak se i čeští předáci prostřednictvím Zikmunda snažili předem zjistit odpověď koncilu na jejich votum. Císař za tím účelem povolal k sobě legáty do Bratislavy, ti mu však 19. března sdělili, že budou se zástupci Království českého jednat bez prostředníků.¹²⁵ Když 2. července 1435 po řadě odkladů brněnský sjezd s císařem Zikmundem započal,¹²⁶ byl v jednom ohledu výsledek jednání předem dán: Na textu kompaktát se nemělo nic změnit. S touto instrukcí legáti do Brna přijeli a přes usilovné snažení Jana Rokycany jako duchovního mluvčího české

119) Požadavky panského stavu jsou známy jen z českého znění a jsou vydány in: AČ III, s. 419–420, č. 10. Německé znění u Zachariase THEOBALDA, *Hussitenkrieg I*, Breslau 1750, s. 424, asi vzniklo spojením a redukcí obou separátních článků.

120) České znění vydáno in: AČ III, s. 420–421, č. 10, latinské in: UB II, s. 440–441, č. 940, srov. též následující poznámku.

121) Synodus Basiliensis facultas concessa legatis ad regnum Bohemiae pro tractatibus pacis et unionis transmissis (20. Jan. 1435), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 623–624, č. 206; UB II, s. 438, č. 934. Litterae credentiales concilii Basiliensis ad civitates Pragenses (20. Jan. 1435), viz UB II, s. 438, č. 934; Augustin NEUMANN, *Francoouzská hussitica I*, Olomouc 1923 (= Studie a texty k náboženským dějinám českým III/2–4), s. 150–151.

122) Instructiones pro oratoribus sacri concilii, iturus ad dominum imperatorem in dieta tenenda cum Bohemis in Bruna (s. d. Jan. 1435), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 619–623, č. 205.

123) Mandatum domini legati Philiberti ad Boemiam missum (22. Jan. 1435), viz *Archiv pražské metropolitní kapituly II. Katalog listin a listů z let 1420–1561*, edd. Jaroslav ERŠIL – Jiří PRAŽÁK, Praha 1986, s. 29, č. 54.

124) Je to zřejmé z jejich částečného zápisu do *Diarium*, MC I, s. 537–538, č. 201.

125) *Liber de legationibus*, MC I, s. 528.

126) Z literatury viz mj. F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého III/3*, s. 178–187; V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 676–686; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 307–309; F. KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně*, s. 185–192, dále z širšího úhlu pohledu Hans-Joachim SCHMIDT, *Sigismund und das Konzil von Basel*, in: Sigismund von Luxemburg. Ein Kaiser in Europa, hg. Michel Pauly – François Reinert, Mainz am Rhein 2006, s. 127–141, zde zvl. s. 133–134.

stavovské delegace ji také uhájili.¹²⁷ Znovu se však rozvinul celý sled propozic oficiálních mluvčích doplněný obsáhlými replikami a proložený ostrakizací duchovních potřeb českých kališníků. Zákaz jejich účasti na bohoslužbách v brněnských chrámech tak byl názornou ukázkou příštího uplatňování kompaktát v katolických oblastech Čech a Moravy.¹²⁸

Na zaběhlém chodu věcí se zprvu nic neměnilo, třebaže se císař v otázkách obsazování církevních úřadů a důstojenství, dále též v záležitosti svěcení kněží a církevního soudnictví snažil husitům vyjít vstříc, přehlížeje přitom vytrvalé protesty legátů. K rozhodujícímu zlomu v tomto ohledu došlo 6. července 1435, kdy Zikmund bez vědomí legátů slíbil českým stavům, že jim písemně potvrdí územní podmíněnost kalicha. Katolíci měli být se svým přijímáním pod jednou způsobou trpěni jen tam, kde se ani v minulosti nepodávalo z kalicha. Z tohoto důvodu měly být sepsány všechny kališnické kostely a farní osady.¹²⁹ Zatímco příslušná listina o tomto slibu byla pořízena až 6. ledna 1436 ve Stoličném Bělehradu, obdobné privilegium na církevní svobody pro pražská města Zikmund nechal hned zpečetit.¹³⁰ Aby tato pořízení týkající se do značné míry náboženských otázek byla před legáty během obtížných jednání utajena, koncipoval koncepty i čisťopisy staroměstský písař Mikuláš z Humpolce, který byl členem oficiální delegace pražských měst.¹³¹ O tomto separátním jednání legáti sice něco tušili, text Zikmundova privilegia pro české stavy se jim však dostal do rukou až 10. srpna 1435. Stalo se tak při soukromé návštěvě Aegidia Carliera a Martina Berruyera u kancléře Šlika, který je ujistil, že privilegium nebylo dosud zpečetěno. Jako doklad toho, že s tím nemá nic společného, Šlik uvedl, že to dosvědčuje „stilus“ listiny, který je více teologický než notářský.¹³² Neustálé protesty legátů Zikmund většinou přehlížel anebo je bez skrupulí odmítal, jak se například stalo při audienci 14. července 1435: „*Jestliže chcete, abych přišel o své panství, tak já tedy nechci.*“¹³³ Do jaké míry myslil své sliby upřímně, mělo ukázat patnáct měsíců jeho vlády na českém královském stolci.

Vypsat všechny peripetie jednání a postihnout dílčí politické a mocenské komponenty brněnského sjezdu není naším úkolem. Přesto se i z hlediska naší ústřední otázky, tj. postupné písemné formulace kompaktát, v brněnském jednání projeví některé zajímavé okolnosti. Předně si zaslouží pozornosti péče, kterou legace věnovala vlastnímu protokolu sjezdu. Zatímco Johannes de Turonis

127) Legáti si osvěžili instrukce jejich společnou četbou 23. června 1435, aby se připravili na očekávané diskuse (*Liber de legationibus*, MC I, s. 568).

128) K pobytu legátů v Brně Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy I. Středověká Morava*, Brno 1991, s. 145-149, nověji viz Miloš ŽILA, *Brněnská církev očima basilejského legáta*, Brno v minulosti a dnes 14, 2000, s. 65-72.

129) Viz mj. *Liber de legationibus*, MC I, s. 663, č. 228.

130) *Proscriptio imperatoris Sigismundi*, quam fecit Bohemis et Moravis (Brunnae 6. Jul. 1435; Albae Regalis 6. Jan. 1436), viz J. COCHLAEUS, *Historiae hussitarum*, s. 297-299; AČ III, s. 427-431; UB II, s. 445-448, č. 946; *Liber de legationibus*, MC I, s. 662-664, č. 228. *Proscriptio imperatoris Sigismundi*, quam fecit Brunnae civitatibus Pragensibus (6. Jul. 1435), viz AČ III, s. 431-434, č. 13.

131) Mikuláš Humpolec se již dříve osvědčil jako diplomat a kancelista v jedné osobě. Seznam českých účastníků sestavil V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 674.

132) *Liber de legationibus*, MC I, s. 618: „... quod stilus satis ostendit, qui est theologicus magis quam notariorum“. Z toho lze vyvodit, že se na konceptu podíleli i husitští teologové v čele s Janem Rokycanou.

133) Stalo se tak při audienci legátů 14. července, viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 598: „*Si vultis, quod ego perdam dominium meam, tamen ego nolo.*“

ve svém *Regestru* zaznamenával pro potřeby biskupa Filiberta průběh jednání den po dni,¹³⁴ Aegidius Carlier podrobně zapisoval nejen denní agendu, ale i písemné dokumenty, jichž shromáždil celkem 28.¹³⁵ Zdá se tudíž, že právě on vedl podrobný protokol pro oficiální zprávu koncilu, zatímco Thomas Ebendorfer, jak se zdá, si vedl tu stručné, tu podrobnější denní záznamy především pro vlastní potřebu.¹³⁶

Při vzájemných jednáních se znovu projevily potíže s jazykovou komunikací. Hned prvního dne se legátům nelíbilo, že při slyšení před císařem Češi dostali před nimi přednost. Navíc Rokycana požadavky své strany přednesl česky a teprve na Zikmundův pokyn je přetlumočil do latiny. Později pak ještě téhož dne legáti naopak žádali, aby jejich latinsky sepsaná rekapitulace předchozího jednání byla hned přeložena do češtiny. Totéž se opakovalo o den později, kdy se legáti jako reprezentanti koncilu a všeobecné církve domáhali, aby byli nejprve slyšeni v češtině, neboť v latině jim rozuměl málokdo. Předmětem sporů bylo neustálé oddalování odpovědí koncilu na požadavky svatohavelského sněmu.¹³⁷ Když Češi žádali, aby je legáti předložili i v němčině a maďarštině, musel znesvářený strany znovu uklidnit císař, který překlad do češtiny svěřil svému kancléři Kašparu Šlikovi.¹³⁸

Kancléř se osvědčil, takže mu až do konce brněnského sjezdu připadla důležitá role poradce, tlumočnicka a diktátora oficiálních i pomocných písemností. Bylo toho zapotřebí, neboť po ostrém vystoupení Jana Rokycany 8. července a ukřivděné odpovědi Jana Palomara z téhož dne Češi nadále chtěli vyjednávat s legáty jen prostřednictvím císaře.¹³⁹ Vedle kancléře Zikmund pověřoval úlohou prostředníka vévodu Albrechta, dále své rady Arnošta z Vlašimi, jeho jmenovce Arnošta z Leskovce na Humpolci, komitátního župana z Keve Matka Tallóciho, jistého Baptistu, Brunoria della Scalla, říšského vikáře ve Veroně a Vicenze a jednou též olomouckého biskupa Pavla z Miličina.¹⁴⁰ Díky tomuto postupu se sice někdy podařilo utlumit vzájemné rozepře, nikoli však do té míry, aby jednání dospělo k výsledkům, které si císař přál. Legáti nemínili ustoupit ani o krok, ať už šlo o dílčí záležitosti,¹⁴¹ anebo o změny ve formulaci kompaktát, jejichž čistopis dali již pořídit na pergamenové ceduli.¹⁴²

134) *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 791–810.

135) *Liber de legationibus*, MC I, s. 578–614 (agenda) a s. 635–673, č. 211–229 (texty písemností).

136) *Diarium*, MC I, s. 748–757.

137) *Liber de legationibus*, MC I, s. 578 a 580.

138) *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 794. K tomuto vlivnému a schopnému muži Jörg K. HOENSCH, *Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368–1437*, München 1996, s. 475–477, kde také v pozn. 12 další literatura.

139) Podrobně je tato debata zachycena in: *Liber de legationibus*, MC I, s. 590–594.

140) Králův oblíbenec Matkó Tallóci zastával více úřadů, v letech 1436–1445 byl též biskupem v Dalmácii a v Chorvatsku. Diplomat Brunorio della Scalla měl zemřít podle J. K. HOENSCH, *Kaiser Sigismund*, s. 539, již v roce 1434. Povšechně k Zikmundovu dvoru Enikő CSUKOVITS, *Der Herrscherhof und die neue Elite*, in: Sigismundus, Rex et Imperator: Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg, 1387–1437, hg. Imre Takács, Mainz 2006, s. 284–286.

141) Legáti tak např. odmítli kompromisní ceduli, kterou podle pokynů císaře 6. července předložil kancléř spolu s Arnoštem z Leskovce a jedním dvořanem z doprovodu Menharta z Hradce. *Liber de legationibus*, MC I, s. 589, a *Cedula Bohemorum imperatori Sigismundo et ab ipso legatis concilii communicata* (6. Jul. 1435), *Diarium*, MC I, s. 750, č. 253.

142) Viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 671.

Pokud šlo o úpravu textu kompaktát z přelomu listopadu a prosince 1433, Rokycana neuspěl ani v citlivém bodě týkajícím se statků duchovenstva, na němž velice záleželo některým pánům a šlechticům z českého poselstva. Jelikož formulace ve třetím artikulu, že církevní statky „od jiných zadržovány být nemohou“, se husitským předákům zdála příliš neurčitou, snažili se ji nahradit zněním „nespravedlivě (*iniuste*) zadržovány být nemohou“. V tom zase viděli nebezpečí pro legalizaci „spravedlivých“ zástav a držeb církevních statků legáti. Zdlouhavé několikadenní jednání skončilo na mrtvém bodě, což ve svých důsledcích znamenalo, že základní část kompaktát zůstala i nadále beze změny.¹⁴³ K velké nelibosti císaře se tak neuskutečnilo ani zpečetění dalších významných dokumentů, v jejichž textaci došlo ke vzájemné shodě.

Prvním z těchto přidružených dokumentů byla forma slibu poslušenství a jednoty (*Littera unitatis et oboedientiae*), kterou mělo učinit české duchovenstvo legátům koncilu. Každá z obou stran předložila 16. července vlastní návrh, z něhož po tří denní diskusi vzešel společně dohodnutý text. Potíže nastaly u obdobného slibu českých stavů, poněvadž pro to nebyla nalezena doba v jiných zemích. Proto byla tato záležitost odsunuta do té doby, než dojde k dohodě mezi stavy a císařem o jeho přijetí na český trůn. Také oboustranně schválený koncept listiny, kterou měli naopak legáti vydat Čechům (*Littera expurgationis regni Bohemiae et abolitionis censurarum*), vznikl na základě předem připravených podkladů.¹⁴⁴ Z pověření koncilu legáti touto písemností oznamovali, že přijali České království a Moravské markrabství do jednoty a míru se všemi křesťany, že zrušili všechny klatby proti nim vydané a že tímto příkazují všem knížatům a lidem křesťanského světa zachovávat s nimi pevný mír a respektovat jejich svobodu přijímání pod obojí způsobou i jejich výklad čtyř artikulů v souladu s dohodnutými kompaktáty. Legáti zde dále pražskému arcibiskupovi a biskupům v Olomouci a Litomyšli, jakož i všem správcům kostelů přikazovali podávat svátost oltářní pod obojí všem věřícím, kteří o to požádají, a udělovat svěcení všem způsobilým klerikům, kteří vyznávali a uplatňovali přijímání z kalicha.¹⁴⁵ Přes všechny rozdíly a neshody tak brněnský sjezd skončil překvapivě úspěšně. Vedle takřka již neměnných dvou privilegií tzv. „císařských“ kompaktát v podobě císařových privilegií pro české stavy a pražská města dospěl k oboustranně schváleným konceptům celého souboru písemností, které vešly do dějinné paměti jako basilejská kompaktáta.

I když uznání Zikmunda za českého krále bylo možné považovat za hotovou věc, přece jen neústupnost legátů závěrečnou fázi znovu oddálila. O ústupky ze strany koncilu se mělo pokusit poselstvo, které Zikmund vyslal do Basileje. Za druhou stranu měl vydat oficiální souhlas s předjednanými dokumenty generální sněm svolaný do Prahy, k němuž Zikmund vyslal své poselstvo v čele s kancléřem Šlikem. Sněm byl svolán na 21. září 1435, započal však až počátkem října a vyznačoval se bouřlivou atmosférou. Odpůrci dalšího jednání s koncillem

143) Viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 612–613.

144) Všechny dokumenty in: *Liber de legationibus*, MC I, s. 649–655.

145) Tento text v dohodnuté podobě z 19. července 1435 vydán in: AČ III, s. 421–426, a *Liber de legationibus*, MC I, s. 654–655, č. 221.

získali oporu v delegaci polského krále, který jim sliboval pomoc i ochranu proti Zikmundovi. Kancléř Šlik musel vynaložit značné úsilí, aby sněm naklonil k mírovému řešení dlouhodobého válečného konfliktu.¹⁴⁶

Datace výnosu, jímž se stavy Království českého přiznaly k úmluvám s posly basilejského koncilu, nese datum 21. září 1435, z čehož plyne, že antedatice v předem připravené listině zůstala.¹⁴⁷ Nešlo o jedinou nesrovnalost. Podle brněnského požadavku legátů měl být zápis vydán a zpečetěn jménem netoliko Království českého, ale i předních osob každého stavu. Z toho pak sešlo pro neshodu o přednost v pořadí mezi představiteli pražských měst a předáky rytířského stavu. Proto bylo posléze usneseno, že zápis bude znovu zpečetěn jen pečeti Království českého. Aby bylo co nejdříve dosaženo dohody s koncilem, sněm zvolil a zplnomocnil čtyři vyslance duchovního stavu, jejichž úkolem bylo dosáhnout některých úprav v textu kompaktát a jménem všech obyvatel Království českého pak učinit poslušensství církvi římské, koncilu a papeži.¹⁴⁸ Rokycana mezi nimi tentokrát nebyl, i když byl v tajném zasedání zvolených zástupců všech kurií sněmu zvolen pražským arcibiskupem. Ohlášení jeho volby bylo zatím odloženo do návratu poselstva k císaři. Mezitím se Rokycanovi odpůrci vzchopili k pomlouvačné kampani, které nově zvolený *director cleri* čelil oběžníkem ze 14. prosince 1435.¹⁴⁹

Druhé intermezzo: Albea regalis

Tři ze šesti legátů v čele s auditorem Palomarem mezitím odcestovali 17. srpna 1435 z Vídně do Basileje, a to v doprovodu dvou císařových vyslanců ke koncilu, jmenovitě Jana, biskupa Seňského (Zengg-Modrus), a magdeburského kanovníka Jindřicha Toke. Úkolem diplomatů zřejmě bylo přesvědčit představitele koncilu o potřebě několika vstřícných ústupků, které by pak vzaly za své po nástupu Zikmunda na český trůn. Odpověď koncilu z 29. října vytkla císaři vměšování do náboženských otázek, pohoršeně připomenula jeho separátní dohadování s Čechy a všechny další koncese vyloučila.¹⁵⁰ V tomto smyslu také vyznívala instrukce pro legáty ke sjezdu s císařem a Čechy ve Stoličném Bělehradě (Székesfehérvár). Zvláštní pozornosti se v ní dostalo spornému místu ve čtvrtém artikulu. Legátům bylo mimo jiné uloženo zajistit koroboraci kompaktát ze strany císaře Zikmunda a vévody Albrechta.¹⁵¹

146) Ke sněmu F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého III/3*, s. 188–192, dále V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 688–693, a F. M. BARTOŠ, *Husitská revoluce II*, s. 192–193.

147) Congregatio generalis regni Bohemiae confirmat compactata inter legatos concilii Basiensis et ambasiatores regni (21. Sept. 1435, Pragae), viz AČ III, s. 443–444; *Diarium*, MC I, s. 775–776, č. 254. Antedatáci vysvětlil V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 689, pozn. 18.

148) Zápis otiskl již J. COCHLAUS, *Historiae hussitarum*, s. 288–289, jinak srov. *Diarium*, MC I, č. 255, s. 776.

149) Zápis o volbě Jana Rokycany za pražského arcibiskupa vydán in: AČ III, s. 436–437, č. 15. Ovzduší v Praze zachytily listy Kašpara Šlika a jeho bratra Matouše, viz *Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds*, ed. Wilhelm ALTMANN, Berlin 1893, s. 394–396. Rokycanův oběžník evidoval F. M. BARTOŠ, *Literární činnost*, s. 33, č. 20, latinský překlad tohoto listu s datem 14. prosince 1435 in: *Liber de legationibus*, MC I, s. 673, č. 230.

150) Responsio sacri concilii data ambasiatoribus domini imperatoris (Basileae, 29. Oct. 1435), viz MANSI XXIX, s. 412–413; *Liber de legationibus*, MC I, s. 674–676, č. 231.

151) Instrukciones pro oratoribus sacri concilii ituris ad serenissimum dominum imperatorem et ad dietam tenendam cum Boemis (Basileae, Nov. 1435), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 699–700, č. 238.

V jedenáctičlenném českém poselstvu tentokrát nebyl žádný duchovní, jeho složení však respektovalo poměr sil v zemi, takže větší ústupky z české strany rovněž nepřicházely v úvahu.¹⁵² A jelikož česká delegace přijela bez písemného pověření sněmu, nedalo se za daných okolností očekávat, že by během sjezdu mohlo dojít ke zpečetění a koroboraci kompaktát. Zatímco Češi stále trvali ve čtvrtém artikulu na adverbium „*iniuste*“, legáti nutili císaře, aby odvolal své přísliby dané v Brně husitské delegaci a aby nedovolil nutit nikoho, přímo i nepřímou, k přijímání svátosti pod obojí. Zikmundovi záleželo na pokračování jednání, a proto vyzval auditora Palomara, aby mu předložil návrh listiny, kterou od něho koncil vyžadoval. V textu navržené listiny, kterou měl císař zpečetit, se vedle výše již zmíněných požadavků objevil závazek nezasahovat do ničeho, co se týkalo víry nebo moci církve. Pokud už se něco podobného stalo, měl to odvolat jako pokoutně a podvodně dosažený ústupek.¹⁵³ Císař po poradě s členy své rady a pravděpodobně též s panem Menhartem z Hradce a s dalšími českými vyslanci přislíbil 29. prosince 1435 zpečetit pouze první část listiny s obecně znějícím potvrzením v Brně dohodnutých kompaktát včetně slibu je dodržovat a nepřipustit jejich jakékoli pokřivení nebo zneužití.¹⁵⁴

Jednání v následujících dnech se ještě více vyhrotilo, když legáti císaře požádali, aby anuloval brněnské privilegium pro české stavy, o němž se dozvěděli jednak od kancléře Šlika, jednak od Menharta z Hradce. Poté, co legáti 30. prosince sdělili, že jim císařem navržená koroborační formule nepostačuje, mluvčí českého poselstva Jan Velvar obhajoval stanovisko své strany tak vehementně, že Zikmunda přiměl překročit jeho Rubikon.¹⁵⁵ Stalo se tak 6. ledna 1436, kdy dal pokyn zpečetit latinskou a českou verzi privilegia dohodnutého v Brně 6. července 1435. Spor se mezitím rozhořel o formulaci Zikmundova závazku nikoho nenutit ve spojitosti s kompaktáty „jakýmkoli způsobem – *quoquo modo*“ přijímat pod obojí způsobou.¹⁵⁶ Legáti se dožadovali, aby „jakýmkoli způsobem“ bylo doplněno slovy „přímo ani nepřímou“, což někteří z českých poslů rozhodně odmítli. A protože jmenovitě Janu Velvarovi se ještě přičil legáty vyžadovaný příslib, že se císař nebude vměšovat do věcí víry a církevní moci, nezbylo Zikmundovi nic jiného, než nahradit písemné prohlášení ústním slibem před důvěryhodnými svědky. Stalo se tak 8. ledna 1436 v přítomnosti vévody Albrechta, ostráhomského arcibiskupa Jiřího Pálociho a kancléře Kašpara Šlika.¹⁵⁷

152) Základní dějovou osnovu zachytily *Liber de legationibus*, MC I, s. 677–699 a *Diarium*, MC I, s. 757–765. Z literatury srov. mj. F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého III/3*, s. 192–196 a V. V. ТОМЕК, *Дějepis města Prahy IV*, s. 693–702.

153) Legáti odevzdali návrh 14. prosince 1435. Tenor littere exhibitee imperatori per legatos sacri concilii, ut illa in ista forma sigillaret (Albeae regalis, 24. Dec. 1435), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 683–684, č. 232.

154) Zikmundem vrácený text se shodoval s původním v intitulaci a arenze, po níž hned měla následovat koroborační formule. Cedula legatis concilii Basiliensis oblata per imperatorem Sigismundum (Albae regalis, 29. Dec. 1435), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 684, č. 233.

155) K vzestupu a roli Jana Velvara Petr ČORNEJ, *Smolař, Hedvika, Velvar et alii. Poznámky a postřehy ke kapitole z dějin husitské Prahy*, in: *Pax bello potior*. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., vyd. Milan Svoboda, Liberec 2004, s. 43–62, zde s. 54n.

156) Šlo o následující formulaci v císařově listu legátům z 8. ledna 1435: „*neq permitteremus aliquem ad communionem sub utraque specie coartari, vel compelli quoquo modo in prejudicium compactatorum.*“ *Liber de legationibus*, MC I, s. 696, č. 236.

157) Littera testimonialis dominorum ducis Alberti Austriae, archiepiscopi Stringoniensis et cancellarii imperialis (Albae regalis, 8. Jan. 1436), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 696–697, č. 237.

Jelikož z řady důvodů nemohlo být jednání o kompaktáta v Székesfehérváru uzavřeno, přišlo na řadu jednání o době a místě příštího sjezdu. I když legáti navrhovali Prahu, císař dal po dohodě s českými posly přednost Jihlavě, a to ne dříve než ke konci dubna. V souladu s předchozím ujednáním z 24. prosince 1435 pak obě strany předaly 10. ledna do rukou císaře příznávací listy, že chtějí dostat kompaktátům smluveným v Brně, a to s podmínkou či výjimkou přidání sporných slov „*usurpari vel iniuste detineri*“ k textu 4. článku.¹⁵⁸ Hned následujícího dne ve středu 11. ledna 1436 dal císař oba listy přečíst a proti vůli nespokojených legátů jednání uzavřít bohoslužbou za zpěvu *Te Deum* a zapalováním slavnostních ohňů hluboko do noci.

Před odjezdem císař ještě požádal legáty, aby se na příští sjezd dostavili s plnou mocí od koncilu včetně pověření k potvrzení zvoleného již pražského arcibiskupa. Zprávu koncilu podal od 11. do 17. ledna děkan Martin Berruyer, na jejímž základě pak pravděpodobně Aegidius Carlier doplnil svůj *Liber de legationibus*. Mandáty pro legáty k jihlavskému sněmu však žádná ustanovení o uznání Rokycany neobsahovaly. První z nich s datem 13. března 1436 dokonce všem čtyřem udělil pravomoci papežských legátů, tj. soudit všechny pře náležející před církevní forum a udělovat beneficia.¹⁵⁹ Následujícího dne koncil vydal ve čtyřech vyhotoveních další mandát, jímž legáty zplnomocnil k jednání se sněmem Království českého a Markrabství moravského o mír a sjednocení s církví.¹⁶⁰

České poselstvo podalo zprávu o jednání s císařem a s legáty na sněmu svolaném na 29. února 1436. Jelikož se zdálo, že k brzkému schválení kompaktát a k přijetí Zikmunda za českého krále nestojí již nic v cestě, stavové svolali do Jihlavy generální sněm a svolili ke zvláštní dani, aby císař mohl být slavnostně uveden do země. Sněm rovněž zveřejnil volbu Jana Rokycany za pražského arcibiskupa a dvou jeho sufragánů, jmenovitě Martina z Chrudimě a Václava z Mýta. V menším poselstvu, které se 23. března vydalo do Uher informovat císaře, opět nechyběl staroměstský politik Jan Velvar.¹⁶¹ Mezitím Zikmund ve snaze získat oporu pro své ústupky vůči českým stavům informoval o svých krocích papeže Evžena IV. Ten mu ochotně vyšel vstříc a bulou vydanou v Bologni 11. března 1436 pochválil české stavy za jejich úsilí o jednotu a mír a vyzval je k věrnosti Zikmundovi.¹⁶²

Vyhlášení kompaktát v Jihlavě

Jarní vpád Turků do jižních Uher způsobil, že Zikmund požádal o odklad jihlavského sněmu do letnic, které v roce 1436 připadly na 27. května. Císař slavnostně vjel do Jihlavy na otevřeném voze spolu s chotí Barbarou až 5. června, kam krátce

158) *Littera data per legatos sacri concilii domino imperatori (Albae regalis, 10. Jan. 1436)*, viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 695, č. 234. *Littera Boemorum data Romanorum imperatori Sigismundo (Albae regalis, 10. Jan. 1436)*, viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 696, č. 235.

159) *Mandatum dominorum legatorum a concilio ad regnum Boemiae et marchionatum Moraviae missorum (Basileae, 13. Mart. 1436)*, viz J. COCHLAEUS, *Historiae hussitarum*, s. 293; *Archiv pražské metropolitní kapituly II.*, s. 30–31, č. 58 a 59. Srv. B. ZILYNSKÁ, *Zplnomocnění*, s. 116–120.

160) Z literatury srov. B. ZILYNSKÁ, *Zplnomocnění*, s. 119–120.

161) O jednání sněmu *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*, ed. František ŠIMEK, Praha 1937, s. 69.

162) Český překlad papežova listu otištěn in: *ÁČ III*, s. 441–442, č. 17.

před ním přijeli účastníci českého sněmu. Na místě byli již také čtyři legáti, kteří se účastnili sjezdu v Stoličném Bělehradu (Székesfehérvár), tj. biskup Filibert z Coutance, auditor Jan Palomar, děkan Martin Berruyer a vídeňský teolog Thomas Ebendorfer z Haselbachu.¹⁶³ Hned na počátku jednání došlo k roztržce, když legáti prohlásili, že nejsou koncilem zplnomocnění uznat volbu Jana Rokycany a dvou jeho biskupů. Zikmundovo ujištění, že bude za Rokycanou stát až do své smrti, sice rozhořčené delegáty z husitských měst poněkud uklidnilo, ti však bez souhlasu svých obcí nechtěli na tak závažnou redukci jednání přistoupit. Zikmund musel s odkladem souhlasit, vymínil si však, že se bude po deseti dnech v jednání pokračovat, aniž by se čekalo na delegáty ze vzdálených měst. Stanovisko pražských obcí, které se spokojily s uzavřením kompaktát bez potvrzení Rokycanovy volby, rozhodlo. Legátům to 22. června oznámil sám Rokycana, hned následujícího dne však jednání hrozilo znovu uváznout.

Předmětem neshod byla otázka písemných plných mocí, které legáti na české straně vyžadovali. Na základě separátní porady českých zástupců Rokycana legátům sdělil, že sněm českých stavů v čele se zemským správcem nepotřebuje k jednání s nimi žádného plnomocenství, neboť je plnomocný sám o sobě. Dále sdělil, že sněm deleguje pravomoci k jednání s legáty a k uzavření kompaktát svým čtyřem zástupcům, panu Menhartovi z Hradce, pražskému vyslanci Janu Velvarovi a dvěma kněžími. Když se ukázalo, že písemný mandát Češi nemohou předložit, legáti připomněli formuli navrženou v Brně pro slib poslušenství k církvi jménem stavu duchovního i světského, která byla použita v mandátu českého sněmu s datem 21. září 1435.¹⁶⁴ Tuto zvolenou čtveřici tehdy tvořili čelní představitelé kališnického duchovenstva, jmenovitě mistr Václav z Dráchova, Pavel ze Slavíkovíc, Václav z Lužice a Bohuněk z Chocně. Ve stejném složení, pokud se spolehne na listinu vystavenou v Jihlavě 5. července 1435, čeští duchovní slib poslušnosti také složili.

Krátce nato se do potíží dostali legáti, neboť Rokycanovi a Velvarovi se nezamlouvalo, když se v předloženém mandátu dočetli, že legáti měli mimo jiné pravomoc zahlazovat znamení zlé pověsti („*infamie notam tollendi*“). Nic nepomohl odkaz na obecnou formulaci mandátu. Aby Čechové neměli pocit křivdy, legáti navrhli, aby císař nechal zhotovit vidimus bez sporných klauzulí. Stalo se tak listem císaře Zikmunda a vévody Albrechta z 3. července.¹⁶⁵ Téhož dne oba ještě zpečetili list potvrzující slib legátů, že si opatří novou bulu koncilu, kterou předloží do sv. Michala zemskému správci Aleši Vřešťovskému.¹⁶⁶

163) Při absenci Aegidia Carliera nabyly na významu záznamy jeho kolegů. Srov. *Diarium*, MC I, s. 765–783 (pouze do 20. července) a *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 811–832. Z literatury k jihlavskému sjezdu viz F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého III/3*, s. 196–210; V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 703–715; sborník Jihlava a basilejská kompaktáta, Jihlava 1992; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 311–313 a P. ČORNĚJ, *Velké dějiny země Koruny české V (1402–1437)*, s. 633–638.

164) Vycházím tu z nepřilíš jasných záznamů v *Diarium*, MC I, s. 769–770, a *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 814–815.

165) Sigismundi Romanorum imperatoris et Alberti ducis Austriae testimoniales de facultate et plenaria potestate legatorum concilii Basiliensis pro pace et unitate (Iglaviae, 3. Jul. 1436), viz *Diarium*, MC I, s. 777–778, č. 258; B. ZILYNSKÁ, *Zplnomocnění*, s. 116, 119–121. K jednání o mandáty *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 814–816, a *Diarium*, MC I, s. 770–771.

166) J. COCHLAEUS, *Historiae hussitarum*, s. 293–294; *Diarium*, MC I, s. 778, č. 259; B. ZILYNSKÁ, *Zplnomocnění*, s. 116, 119–121.

Vraťme se však ještě k posledním dnům měsíce června. Sotva se podařilo jednu překážku odstranit, vyskytla se hned další. Když se 28. června mělo přikročit k sepsání listin na vykonání kompaktát od jedné a druhé strany, vznikl spor o intitulaci české listiny. Zatímco česká strana navrhla za vydavatele sněm, legáti se dožadovali, aby listina byla vydána jmény zemského správce, pánů, Pražanů, zemanů atd. Za vzor nepochybně považovali formuli preambule dohodnutou v Brně v červenci předchozího roku,¹⁶⁷ připustili však i intitulaci ve formě „*Gubernator, barones, civitas Praga, clientes, sacerdotes et alie civitates*“, které bylo použito v jedné z formulí brněnského sjezdu.¹⁶⁸ Poté, co Rokycana sdělil, že mezi Pražany a zemany vznikl spor o pořadí, legáti souhlasili s formulí „*Nos t. gubernator et congregacio regni Bohemie*“. V intitulacích i adresách se tak projevil výrazný posun ve stavovské hierarchii, neboť ještě v únoru 1434 koncil adresoval svoje sdělení „*Alsoni de Rismburg alias Wrzestiow et reliquis regni Bohemie baronibus, civitati Maiori Pragensi, nobilibus, militibus, civitatibus et communitatibus ipsius regni*“.

Formule vydržela jen do následujícího dne, kdy vznikla rozepře o začlenění Moravanů. Legáti si přáli Moravany jako soukromé účastníky sněmu vypustit, což Češi nemohli připustit. Teprve když následujícího dne, 30. června, do sporu zasáhl císař Zikmund, zdála se všem přijatelnou formule „*Nos A. gubernator, totaque congregacio regni Bohemie et marchionatus Moravie, eorum qui sunt de parte nostra, Iglavie celebrata vice et nomine dicti regni et pro ipso regno et singulis dictorum regni et marchionatus, qui sunt de parte nostra, volentes concordata etc.*“¹⁶⁹ Posléze však nabyla svrchu intitulace: „*Nos Also de Risenburg alias de Wrzestow, gubernator regni Bohemie, barones, nobiles, milites, clientes, Praga civitas et cetere civitates ac sacerdotes, generalem congregacionem eiusdem regni Bohemie et marchionatus Moravie Prage in dictam celebrantes ...*“

Rozepře pokračovaly i v neděli 1. července. Poté, co Rokycana odmítl inserovat *litterae executorie*¹⁷⁰ vlastní strany do obdobných listin zavazující legáty provést stejné úkony legátům, legáti se znovu marně dožadovali v listinách uvádět jména zástupců české strany. Když byly dojednány některé další formální záležitosti, mohlo se druhého července přistoupit k sepisování listin. Při tomto náročném úkolu nepochybně vypomáhali všichni písaři, kteří dleli v Jihlavě. Vedle Viléma a Petra, předních notářů z kanceláře císaře Zikmunda, se na vyhotovení písemností podílel notář biskupa Filiberta Johannes Turonis, a to spolu s Janem, notářem auditora Palomara.¹⁷¹ Na vše jistě dohlížel kancléř Šlik, jenž měl ku pomoci ještě císařova sekretáře Markwarda.¹⁷² Jmenovaní notáři se střídali při veřejné četbě

167) Viz Preambulum per Bohemos apponendum compactatis in eorum sigillatione in forma concordata (Jul. 1435), *Liber de legationibus*, MC I, s. 661–662, č. 227. Zde je výčet jmen tří desítek představitelů českých stavů.

168) Jde o formuli in Forma mandati generalis congregationis regni Bohemiae ad faciendum obedientiam ecclesiae per nuntios constituendos (Jul. 1435), viz *Liber de legationibus*, MC I, s. 661, č. 227. Srov. *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 817–818.

169) Viz *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 817–818.

170) Tzv. *litterae executorie* ve slovníku papežské kanceláře označovaly exekuční listiny doplňující předchozí akt koncese, oprávnění, milosti či privilegia, a to často formou mandátu. Na rozdíl o tzv. *litterae gratiosae*, které byly pečetěny bulou na hedvábné šňůře, *litterae executoriae* měly býty zavěšené na konopné šňůře.

171) Tyto kolegy zaznamenává *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 821, o Vilémovi se mluví ještě později, viz s. 824.

172) O účasti tohoto Zikmundova sekretáře viz *Diarium*, MC I, s. 775, a *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 820.

oficiálních dokumentů 5. a 6. července 1436. O kancelistech vévody Albrechta není v této souvislosti slyšet, lze však mít za to, že svého písaře poskytli i Pražané.¹⁷³

Při pečetění listin třetího června 1436 Jihlava zažila ojedinělou podívanou. Na veřejném prostranství před sídlem císaře¹⁷⁴ byly zřízeny stolice pro napsané a zkolacionované již pergameny a pro náčiní k pečetění. Aktu svou přítomností dodával osobní záštitu císař Zikmund ve slavnostním oděvu s odznaky svého majestátu, také biskup Filibert se dostavil v pluvíálu s infulí.¹⁷⁵ Když došlo na pečetění mandátu pověřujícího čtyři duchovní složit slib poslušnosti (tzv. *littera procuratorii ad prestandum obedienciam*), Češi požádali legáty, aby se spokojili s pečetí Koruny Království českého. Běžná jinak konfirmace pečetěmi císaře a vévody Albrechta se jim patrně zdála nepřijatelnou, neboť generální sněmy Království českého a Markrabství moravského stále ještě byly plně autonomními institucemi. Legáti s tím souhlasili, o to důrazněji pak odmítli změnu navržené formulace. Českým mluvčím se totiž nezamlouvalo, že by měli slíbit poslušnost z důvodu odpadnutí od církve, když se chtěli s církví spojit „*in quadam unione caritativa*“. Aby zamezili dalším změnám dohodnutých textů, legáti trvali na jejich předchozím řádném projednání. U dvou listin vyhotovených pro vévodu Albrechta se pečeti částečně dochovaly, u hlavní listiny legátů máme k dispozici alespoň jejich podrobný přepis.¹⁷⁶

Není divu, že v převážně německé Jihlavě představitelé sněmu pamatovali i na jazykovou formu veřejné proklamace kompaktát. Požadavek, aby se těm, kteří neovládají latinu, poskytla možnost vyslechnout kompaktáta také v češtině, němčině a maďarštině, legáti podmínili předběžným schválením překladů. To se ukázalo být v plném rozsahu neproveditelné, takže se horečně pracovalo jen na překladu do češtiny. Rokycana téhož dne odpoledne ještě předložil legátům písemnou proklamaci, v níž stálo, že Češi ve víře nepobloudili, nýbrž bojovali za její pravdy. Toho dne se již k žádné dohodě nedospělo, a proto dohadování pokračovalo čtvrtého června nanovo. Legáti trvali na vyhlášení kompaktát pouze v latině, připustili však, aby v češtině zazněly následujícího dne při slavnostní bohoslužbě. Překvapivě však vyšli vstříc přání svých českých partnerů, aby biskup Filibert při slavnostním aktu nebyl „*in pontificalibus*“.

Konečně nadešel den, na který se dlouho čekalo. Více než slavnostní atmosféra panující na jihlavském náměstí ve čtvrtek 5. července, shodou okolností v předvečer výročí Husovy smrti na hranici, nás bude zajímat samo vyhlášení kompaktát. Prameny sice nejsou v tomto ohledu jednotné, přesto se však lze dobrat pravděpodobného sledu aktů předem připraveného scénáře. Oporou nám tu bude záznam

173) Nelze přitom spolehlivě říci, zda znovu šlo o Mikuláše Humpolce.

174) František HOFFMANN vyslovil předpoklad, že císař sídlil v nové radnici, která byla předtím přestavěna. Viz *Jednání o kompaktáta v Jihlavě*, poslední přetisk in: František Hoffmann devadesátiletý. Výbor studií a článků Iglaviensia, Brno – Jihlava 2010, s. 127–139, zde na s. 138.

175) V *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 819, stojí, že „*imperator esset indutus ornamentis imperialibus*“.

176) Podrobný popis pečetí byl připojen k norimberskému tisku latinského znění vlastních kompaktát. K tomuto tisku viz Čeněk ZÍBRT, *Jan Mantuan Plzeňský tiskne v Norimberce r. 1518 kompaktáta*, Plzeňsko 7, 1925, s. 41–44, doplňky k životu a činnosti tohoto tiskaře připojil Josef VOLF v recenzi otištěné v *Časopisu Musea Království českého* 99, 1925, s. 281–285.

Johanna de Turonis. V tomto případě bude jen k užitku, jestliže si více než jindy vypomůžeme přímou citací. Ústřední část programu měla následující akty:

(1) Jan Velvar nejprve přinesl a předložil „*litteras sigillatas sigillo regni Bohemie, quod recognoverunt, atque sigillis domini imperatoris et ducis Austrie (in testimonium munitis), super recognicione et firmacione compactatorum*“. Jelikož se v originále dochovalo vyhotovení určené pro archiv rakouského vévody Albrechta, máme k dispozici pramen, na jehož základě můžeme spolehlivě zachytit případné změny proti všem třem původním textům z konce listopadu a počátku prosince 1433.

(2) Obdobně „*vice versa exhibuerunt domini legati similes litteras, sigillis ipsorum et prefatorum imperatoris et ducis in testimonium munitis, et illas Boemorum receperunt*“. Tato konfirmace měla mnohem větší váhu, neboť posloužila jako základ uznání kompaktát koncilem 15. ledna 1437. Tím si také vysvětlíme větší rukopisné rozšíření právě této varianty.

(3) Následně opět Jan Velvar předložil „*litteras executorias compactatorum eisdem sigillis, regio videlicet et principum predictorum sigillatas, ... per quarum tenorem Boemi suscipiebant unitatem ecclesiasticam, faciebant pacem etc.*“

(4) „*Deinde exhibuit ipse Welwar nomine Boemorum quoddam mandatum sub sigillo regni, quo constituti erant certi sacerdotes ad prestandum obedienciam*“. Velvar jako mluvčí znalý latiny byl pro legáty i císaře vhodnější osobou než Rokycana. Znovu se tu projevila váha metropole, neboť jinak by bylo na místě, aby Velvarovu roli plnil gubernátor Aleš z Rýzmběrka a z Vřeštova. Po přečtení mandátu čtyři zvolení duchovní předstoupili, aby legátům složili předepsaný slib poslušnosti. Tento akt pak vyvážili dotekem rukou Jana Rokycany, jehož tím uznali za pražského arcibiskupa.

(5) Po provedení slibu „*subsequenter exhibuerunt domini legati suas litteras executoriales super compactatis, eorum sigillis et imperatoris ac ducis Austriae munitas*“. Pro přítomné Čechy šlo o zvláště významný spis, který, jak již víme, přikazoval všem křesťanům a zvláště jejich vládcům, aby s Čechy a Moravany zachovávali pravý křesťanský mír a jednotu a dále aby je také nehaněli a nečinili jim bezpráví pro přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou. Neméně závažné zde rovněž byly připojené praktické příkazy pražskému arcibiskupovi a biskupům v Litomyšli a Olomouci.

Obdobné řazení slavnostních aktů nalezneme i v emfaticky pojatém listu všech čtyř legátů, který ještě téhož dne, 5. července 1436, odeslali z Jihlavy do Basileje.¹⁷⁷ Také Thomas Ebendorfer ve svém Diariu uvádí, že jako první byla protonotářem Marquardem přečtena „*cedula Boemorum alias Brunne conclusa et condordata*“.¹⁷⁸ Opis, který v jeho Diariu jako Nr. 254 bezprostředně následuje, však odpovídá listině uvedené Johannem de Turonis jako třetí v pořadí. Dále Ebendorfer přepsal mandát zplnomocňující čtyři duchovní k slibu kanonické poslušnosti (Nr. 255) a teprve po něm zařadil listinu legátů „*super firmacione compactatorum*“ z konce listopadu a z počátku prosince roku 1433 (Nr. 256). Sérii

177) Otištěn v UB II, s. 459–460, č. 967.

178) *Diarium*, MC I, s. 775.

listin vyhlášených 5. července 1436 v Diariu ve shodě s Johannem de Turonis uzavírají „*litterae executoriales super compactatis*“ (Nr. 257).

Překvapivě málo autentických svědectví se dochovalo z české strany. Texty původního jádra SLČ při zmínce o přijetí Zikmunda za českého krále v Jihlavě kompaktáta vůbec nezmiňují.¹⁷⁹ Tzv. Vratislavský rukopis, přejímající pražské zápisy z let 1378–1447, stručně uvádí, že v Jihlavě „*i s ciesařem i s těmi posly Čechové zjednali jsú a dokonali smlúvy společní, totiž kompaktáta, a to zapečetili pečetmi svými legátové i také ciesařové pečetí a rakúského vejvody, a provolati kázali jazyky čtyřmi, česky, latině, uhersky, německy, že Čechové a Moravané nejsú v bludu nalezeni, ale že jsú věrní křesťané a synové prvotní cierkve svaté*“.¹⁸⁰ Z tohoto textu jednoznačně plyne, že v soudobé paměti se pod kompaktáty rozuměly smlouvy jak s císařem, tak s koncilem.

Pisatel tzv. Křižovnického rukopisu Starých letopisů českých čerpal své údaje přímo ze staročeského překladu kompaktátních listin. Jeho výklad „O míru a jednotě“ z roku 1437 je tak sice věrný smyslu úmluv, nijak však neobohacuje povědomí o událostech samotných.¹⁸¹ Z větší části se s tímto textem doslovně shoduje záznam neznámého českého pisatele v rukopise D 51 knihovny metropolitní kapituly pražské. Oba texty se odlišují pouze závěrečnými odstavci. Zatímco starý letopisec kladl důraz na hlasité vyhlášení kompaktát ve čtyřech jazycích, anonyma zaujaly duchovní zpěvy a vyzvánění zvonů, noční ohně a radostné veselí.¹⁸²

Užitečnou oporu tu dále mohou poskytnout souborné opisy kompaktátních listin v některých soudobých rukopisech. Zvláště cenný je z našeho hlediska kodex Vat. Lat. 4150, který na fol. 160r–168r přináší celý soubor basilejských kompaktát jako podklad pro jednání českého sněmu s legáty koncilu v listopadu 1438.¹⁸³ Soubor obsahuje následující písemnosti:

1. *Forme litterarum, in quibus inseruntur compactata sigillata et expedita Iglavie.*
2. *Forme executorie super compactatis, date per Bohemos.*
3. *Copia mandati pro obediencia sub sigillo regni, dati dominis legatis Iglavie.*
4. *Execucio dominorum legatorum super compactatis.*
5. *Forma mandati dominorum legatorum ad prelatos.*
6. *Forma alicuius mandati ad principes.*
7. *Copia mandati ad subditos regni Bohemie et marchionatus Moravie pro pace servanda data dominis legatis Iglavie 14. Jul. 1436.*
8. *Copia salvi conductus dati dominis legatis Iglavie pro transitu ad Pragam.*

179) Viz *Staré letopisy české. Texty nejstarší vrstvy*, edd. Alena M. ČERNÁ – Petr ČORNEJ – Markéta KLOSOVÁ, Praha 2003 (= FRB SN II), s. 99 (rkp. a), s. 120 (rkp. V), s. 155 (rkp. D) a s. 183 (rkp. Dač).

180) *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*, s. 70.

181) *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, edd. František ŠIMEK – Miloslav KAŇÁK, Praha 1959, s. 111–113.

182) Záznam z tohoto rukopisu (fol. 334r) otištěn in: AČ III, s. 444–445, č. 19. Zhruba stejného obsahu je soudobá latinská zpráva o vyhlášení kompaktát, která v témže rukopisu předchází na fol. 333v a která je otištěna in: UB II, s. 56–457, č. 964.

183) Opirám se tu o evidenci Jaroslava PROKEŠE, *Husitika Vatikánské knihovny v Římě*, Praha 1928, s. 26–48.

Téměř shodný soubor textů nalezneme v rukopisech Národní knihovny v Praze IV G 14, fol. 171v–180v, XI C 9, fol. 183r–192v i v jiných rukopisech.¹⁸⁴ Pozornosti si dále mj. zaslouží Cod. 4557 vídeňské Národní knihovny z doby kolem roku 1440, který uvádí listiny ve sledu známém z Regestru Johanna de Turonis, avšak s konfirmací kompaktát legáty na prvním místě. Dále je třeba přihlížet i k poměrně početným opisům notářského ověření ratifikace jihlavských úmluv basilejským koncilem z 15. ledna 1437, které nechal pořádit biskup Filibert v Karlově koleji 27. dubna 1437.¹⁸⁵ Avšak nepředbíháme, zatím dlíme v letní Jihlavě roku 1436.

Vše mělo a muselo mít náležitý postup. Kompaktáta a prováděcí mandáty z obou stran byly již sepsány, zkolacionovány, zpečetěny a předloženy, avšak dříve, než mohly být vzájemně předány, bylo je nutno náležitě zveřejnit (*publicare*).¹⁸⁶ Latinsky tak učinil Jan Rokycana na jihlavském náměstí 5. července, o den později přišlo na řadu zveřejnění v češtině. Stalo se tak následujícího dne při slavnostní bohoslužbě za přítomnosti císaře a jeho choti ve farním chrámu sv. Jakuba Většího, kde nejprve Petr, farář z jihočeského Batelova, česky tlumočil prováděcí listiny včetně mandátu ke složení slibu jednoty a poslušnosti.¹⁸⁷ Po něm pak obdobné listiny legátů, mezitím již přeložené do češtiny, z kazatelny přečetl Jan Rokycana. Krátce nato v kostele vypukla příznačná již rozepře o praktickém naplnění kompaktát, když Rokycana začal u svého oltáře podávat přítomným Čechům z kalicha. Auditor Palomar se tomu hned pokusil zabránit, leč marně. Dozvuky této neshody, kterou se ani císaři Zikmundovi nepodařilo utlumit, trvaly po celou dobu pobytu českých kališníků v Jihlavě. Řada z nich se netajila hořkými pocity z praktického uplatňování kompaktát v katolickém městě, vzájemné usmiřování však již zašlo příliš daleko, aby je bylo možné zastavit.

I když prováděcí listiny byly již vzájemně předány a zveřejněny, vyvstaly potíže s jejich uplatněním prostřednictvím adresných mandátů. Po dvou dnech dohadování, v němž jako poradce vystupoval jednak kancléř Šlik, jednak notář Johannes de Turonis, byly texty schváleny. Mandát generálního sněmu pro všechny poddané a obyvatele Českého království a Moravského markrabství o uzavření míru a jednoty s církví má datum 12. července 1436,¹⁸⁸ oba mandáty legátů koncilu byly vydány o den později. První byl určen prelátům a správcům far, druhý knížatům a všem křesťanům. V zásadě šlo o rozdělení známé nám již prováděcí listiny z 5. července 1436 do dvou písemností.

184) Srov. zejména tyto rukopisy: Národní knihovna v Praze (dále NK), IV G 14, fol. 171v–181; Knihovna metropolitní kapituly, O XXII, fol. 120b–126a.

185) Viz mj. Vat. Lat. 4150, fol. 1r–3v, srov. J. PROKEŠ, *Husitika*, s. 26; dále SOA Třeboň A 16, fol. 257v–259v, srov. Jaroslav WEBER (KADLEC) – Josef TRÍŠKA – Pavel SPUNAR, *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově*, Praha 1958, s. 142; Österreichische Nationalbibliothek Wien, Cod. 4937, fol. 219r–223v, srov. Karel HRUZA, *Liber Pauli de Slauikouicz. Der husitische Codex 4937 der Österreichischen Nationalbibliothek in Wien und sein ursprünglicher Besitzer*, in: *Handschriften, Historiographie und Recht. Winfried Stelzer zum 60. Geburtstag*, hg. Gustav Pfeifer, Wien – München 2002, s. 144.

186) Jak se dbalo na tyto postupy, je dobře vidět v *Johannis de Turonis Regestrum*, srov. mj. MC I, s. 821.

187) V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 708, usoudil, že batelovský farář četl prováděcí listiny v latině, to však *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 821, výslovně nepraví. Bez postačujících dokladů identifikoval batelovského faráře s Petrem z Mladoňovic F. M. BARTOŠ, *Husitská revoluce II*, s. 196.

188) Mandatum congregationis regni Bohemiae et marchionatus Moraviae ad subditos pro pace servanda data legatis concilii Basiliensis (Iglaviae 12. Jul. 1436), NK Praha, XI C 9, fol. 192r; Vat. Lat. 4150, fol. 160r–168r; srov. J. PROKEŠ, *Husitika*, s. 39.

Nyní již nestálo císaři nic v cestě, aby dořešil nezbytná „temporalia“ otvírající cestu k českému trůnu. Nejprve hned 13. července splnil svůj slib a vydal Čechům list o uznání volby Jana Rokycany i dvou jeho světicích biskupů, o jejichž uznání a svěcení se zavázal usilovat.¹⁸⁹ Legátům to oznámil až po dvou dnech s tím, že na druhé straně přes protesty Čechů prosadil, aby s ním mohli přijet do Prahy. S tím představitelé pražských měst ostatně počítali, neboť v předstihu pro legáty zajistili bezpečnostní glejt s datem 9. července 1436.¹⁹⁰ V brzké době, záhy po jeho nastolení na český trůn, se ostatně mělo ukázat, jak snadno Zikmund, k úlevě legátů, hodí Rokycanu přes palubu.

Konečně 20. července císař vydal velké privilegium pod svou majestátní pečeti, v němž stavům Království českého zaručil potvrzení všech svobod, řádů i práv zemských včetně výsad náboženské a národnostní povahy.¹⁹¹ Hned v prvním bodě slíbil nejen dodržet kompaktáta s legáty koncilu, ale i nepřipustit v zemi žádné smrtelné veřejné hříchy. Druhý bod pak expressis verbis zaručoval svobodu přijímání z kalicha všem, kteří v zemích Koruny české přijímali nebo by chtěli přijímat svátost oltářní pod obojí způsobou. Čeští vyjednávači pamatovali i na zdánlivě okrajové záležitosti. Tak se Zikmund mezi jiným zavázal mít mezi svými kaplany i utrakvisty, čeština měla mít přednost před němčinou i ve výkladu slova božího, neboť jí měl být vyhrazen kostel, zatímco německy se mělo kázat vně jeho zdi. Dalekosáhlé byly Zikmundovy závazky a sliby ve věci vypuzených mnichů a kněží, obnovy zbořených klášterů a navrácení statků pražské univerzity a špitálům.¹⁹² V bodech týkajících se veskrze zemských a městských záležitostí velké privilegium doplnilo a upřesnilo brněnský zápis ze 6. července předchozího roku a jeho oficiální podobu ze 6. ledna 1436. K těmto tzv. císařským kompaktátům, vydaným před přijetím na český trůn, lze ještě přiřadit majestát z 22. července 1436, v němž Zikmund ubezpečil česká města, že nebudou nucena k přijetí svých uprchlých obyvatel, ať již duchovních, či světských.¹⁹³

Privilegiem z 20. července 1436 se Zikmund zavázal vydat českou korunu, a to spolu s jinými klenoty, privilegii a deskami zemskými, které odvezl z Čech. Právě navrácení zemského pokladu hrozilo oddálit Zikmundovo přijetí, neboť k němu původně mělo dojít až na dalším sněmu, který měl být svolán do Prahy ke svátku sv. Matouše, tj. 21. září. Když se však Zikmund

189) AČ III, s. 445–446, č. 20.

190) *Salvi conductus datus legatis concilii Basiliensi Iglaviae pro eundo Pragam* (Pragae, 9. Jul. 1436). NK Praha, XI C 9, fol. 192r.

191) AČ III, s. 446–449, č. 21.

192) Tuto část Zikmundových privilegií ostře napadl Enea Silvio: „*Ceterum inter Bohemos et imperatorem aliae pacti-ones intervenere, quibus ecclesiarum praedia occupatoribus iure pignoris relicta sunt, donec certa pecunia reluerentur. Religiosis utrisque sexus, quibus adempta monasteria essent, exulibus quoque spes reditus interdicta. Rokyczanae Pragensis ecclesiae praesulatus promissus. De disponendo ecclesiarum Bohemicarum regimine summo pontifici facultas oblata.*“ Viz Enea Silvio, *Historia Bohemica – Historie česká*, edd. Dana MARTÍNKOVÁ – Alena HADRAVOVÁ – Jiří MATL, Praha 1998, s. 164–166; Aeneas Silvius Piccolomini, *Historia Bohemica I*, edd. Josef HEJNIC – Hans ROTHE, Köln – Weimar – Wien 2005, s. 404–408.

193) AČ III, s. 449, č. 22; CIM I, ed. Jaromír ČELAKOVSKÝ, Praha 1886, s. 220–221, č. 136. Později čeští kališníci přiřazovali ke kompaktátům i bulu papeže Evžena IV. z 11. března 1436 (český překlad v AČ III, s. 441–442, č. 16) a Zikmundovo uznání volby Jana Rokycany a dvou jeho světicích biskupů z 13. července 1436 (AČ III, s. 445–446, č. 20). K oběma dokumentům více v připravované kontinuuaci této studie.

zaručil dopravit korunovační a jiné klenoty z Bratislavy do Jihlavy během několika málo dní, čeští stavové souhlasili s urychlením slavnostního aktu. Došlo k němu na jihlavském náměstí 14. srpna 1436. Poté, co zemský správce Aleš z Rýzmburka zprostil české barony, rytíře a zemany předchozích slibů a přísah, mohli čeští šlechtici spolu s vyslanci z měst podáním ruky slíbit Zikmundovi Lucemburskému věrnost a tím stvrdit jeho legitimní přijetí za českého krále. Na závěr slavnostního shromáždění, krátce před tím, než zaznělo *Te Deum* a hymnus na počest sv. Václava, Zikmund ukázal zpečetěná kompaktáta, která předal panu Menhartovi z Hradce.¹⁹⁴

Druhého dne, tj. 15. srpna 1436, císař veřejně vyhlásil obecný mír mezi Čechy a ostatními křesťany. Teprve poté legáti předali Pražanům dva výše zmíněné mandáty, vydané s datem 13. července. Pražané naopak legátům spolu s bezpečnostním glejtem odevzdali mandát příkazující poddaným a obyvatelům království a markrabství zachovávat mír a jednotu s římskou církví.¹⁹⁵ Předáním čistopisů mandátů byl ovšem učiněn jen první krok k jejich praktickému uplatnění. Ve výhodě tu byla česká strana, neboť její mandát v podobě prostých opisů vešel ve známost prostřednictvím urozených účastníků generálního sněmu a delegací zastoupených měst. Legáti si situaci usnadnili tím, že se spokojili předáním čistopisu a faktické rozeslání očišťujících dekretů ponechali na koncil. Rokycanova strana na to nepřestala upozorňovat. Zvláště důrazně se tak stalo v protestním listu Jana Rokycany ze 14. února 1437 a znovu pak v obdobné stížnosti z 3. dubna téhož roku. Vyhybavé odpovědi biskupa Filiberta rozhodně nemohly protistranu uspokojit.¹⁹⁶

Závěrečné slyšení českých poslů v Basileji

K únorovému protestu daly nepřímo podnět buly koncilu z 15. ledna 1437, které došly do Prahy již 11. února. Dvě z nich ratifikovaly kompaktátní listiny legátů z 5. července 1436. Obě, jednu stvrzující vlastní text kompaktát i druhou na ni navazující prováděcí listinu, legáti odevzdali císaři 13. února, a to za přítomnosti početných představitelů stavovské obce a duchovenstva včetně Jana Rokycany. Druhého dne byly buly představeny a v staročeském překladu přečteny na Staroměstské radnici. Rokycana této příležitosti využil k protestu proti vynechání některých formulací, na něž legáti přistoupili jako soukromé osoby. Tuto námitku legáti stroze odmítli, podobně jako řadu dalších, které jim Rokycana v písemné podobě předložil 14. února.¹⁹⁷

Další tři buly legáti předložili pouze císaři. Zatímco napomenutí odmítající toleranci k přijímání dětí *sub utraque* a výzvu ke zkrácení diskuse o kalichu legáti vnímali jako instrukce pro domo sua, bezpečnostní glejt spojený s pozváním českých bohoslovců ke koncilu zadrželi pro krátkost času. Potíže s tím

194) *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 831: „*Hoc facto dominus imperator presentavit eis literas sigillatas super concordatis inter eos, que date fuerunt domino Men(h)ardo.*“

195) K této proceduře *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 831.

196) Viz *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 852–853 a 858.

197) Podrobněji k tomu *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 852–853.

spojené odejel vysvětlit 13. března 1437 do Basileje Martin Berruyer, jehož zprávu koncil vzal na vědomí a neprodleně prodloužil lhůtu k veřejnému slyšení českého poselstva. Biskup Filibert, který jako jediný z legátů ještě zůstal v Praze,¹⁹⁸ nechal na 7. dubna svolat do Karolina početné shromáždění duchovních i světských činitelů, na němž sám císař domlouval Rokycanovi, aby se poselstva zúčastnil. Rokycana v širší rozpravě k nelibosti císaře účast odmítl, a to s příznačnou narážkou na Husův osud v Kostnici.

Ani za těchto pro kališníky pochmurných okolností nepřestávala kompaktáta platit. Pro Zikmunda znamenala jeden z největších úspěchů jeho církevní politiky, což dal znovu najevo při slavnosti ukazování relikvií, k níž po dlouhé přestávce došlo 12. dubna v kapli Božího těla na náměstí Nového Města pražského. Poté, co byly vystavené svátosti podle starodávných zvyklostí představeny ve čtyřech řečech, císař Zikmund dal obdobným způsobem provolat nejprve svá a pak i basilejská kompaktáta, která ve zkratce vyložil biskup Filibert.¹⁹⁹ Na paměť této významné události byly pořízeny a do zdí kaple neznámo kdy zasazeny desky ohlašující česky a latinsky, že „*Léta CCCC^o XXXVII° z rozkázanie Cziesarze Zigmu(n)da a legatuov Basilejských v tomto kostele hlásáno česky, (v) latině, uhersky a německy, že Čechové a Moravané tielo boží a krev pod dvojí zpuosobu přijímajíc, jsú vierní krzestiané a praví synové cierkve.*“²⁰⁰

K veřejnému slyšení na koncilu byli po delších průtazích do Basileje vysláni dva přední bohoslovci umírněného utrakvismu, mistři Jan Příbram a Prokop z Plzně.²⁰¹ Pražská univerzita je vybavila zplnomocněním s datem 6. července, které současně obsahovalo podrobné instrukce. Oba se předně měli pokusit přesvědčit nejvyšší církevní fórum, že přijímání z kalichu je z Kristova příkazu a že přípustné je i přijímání dítek. Kromě toho dostali za úkol přimět koncil k vydání jak definitivní buly o svobodném přijímání pod obojí pro Čechy a Moravu, tak i slíbených a stále odkládaných očistných listů.²⁰² První veřejné slyšení v obecném shromáždění koncilu se uskutečnilo 24. srpna 1437, teologické disputace započaly o týden později a trvaly až do konce října. Oba čeští mistři měli proti sobě odpůrce zvláště poučeného a zkušeného, auditora Jana Palomara, který se na disputace pečlivě připravil.

198) Koncil prodloužil Filibertovy plné moci dvěma mandáty s datem 4. dubna 1437. V prvním zpětně schválil jeho činy po odchodu Jana Palomara a Martiana Berruyera z Čech (reg. originálu in: *Archiv pražské metropolitní kapituly II*, s. 35, č. 73), v druhém získal pro svoji osobu zplnomocnění legáta a latere. Podrobněji k tomu B. ZILYNSKÁ, *Zplnomocnění*, s. 121.

199) Viz k tomu Miroslav BOHÁČEK, *Vyhlaška o kompaktátech a přijímání pod obojí z 12. dubna 1437*, ČSPSČ 63, 1955, s. 36–40, a Josef HEJNIC, *Dvě nápisné památky z doby husitské*, Sborník Národního muzea A 15, 1961, s. 235–256, kde na s. 242 přepis pozdního záznamu Filibertova projevu z tisku kompaktát, který roku 1513 pořídil mistr Pavel Žatecký.

200) *Johannis de Turonis Regestrum*, MC I, s. 860, zmiňuje jen ukazování svátostí. Latinské znění je poněkud odlišné, oba texty kriticky vydal J. HEJNIC, *Dvě nápisné památky*, s. 252. Zatímco český text je podle něho doložen před rokem 1462, vznik latinské varianty lze datovat jen přibližně před rok 1450. Dvě často reprodukováné kompaktátní desky uložené dnes v Lapidáriu Národního muzea jsou kopiemi z doby vlády císaře Rudolfa II.

201) K jejich misi obšírně J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, s. 88–97, jejich projevy evidoval Pavel SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post universitatem Pragensem conditam illustrans*, Tom. II, Warszawa – Praha 1995 (= *Studia Copernicana XXXV*), s. 166–168, č. 321–323 (Iohannes de Przibram), a s. 180–181, č. 355–357 (Procopius de Pilsna).

202) *Litterae credentiales universitatis studii Pragensis ad concilium Basiliense per ambasiatores Bohemorum transmissa* (Pragae, 6. Jul. 1437), viz J. COCHLAEUS, *Historiae hussitarum*, s. 306–308; J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, s. 216, pozn. 373, 373a, 410.

Když obě strany vyčerpaly své učené argumenty, čeští mistři 20. října písemně předložili koncilu devět požadavků, které byly formulovány ostřeji než původní univerzitní instrukce.²⁰³ Palomar nepochybně oba české mluvčí zaskočil, když jim sdělil, že mu právě (*noviter*) byly z Prahy poslány nejen uvedené instrukce, ale i dodatky (*apuntamenta*), které nově jejich pražští kolegové přijali.²⁰⁴ Jak tyto dodatky, tak i jejich předpokládaná předchozí znalost Janem z Příbramě a Prokopem z Plzně se jeví podezřele. Pokud by pražští mistři skutečně byli ochotni připustit, že mínění o kalichu z příkazu Kristova netřeba zastávat důrazně (*assertative*), pak by jejich upřímně vyznívajícím obhajobám a výklady v Basileji byly i pro ně nedůstojnou fraškou. Spíše tak šlo ze strany Palomara o úskok, který nijak nesnižuje úsilí českých mistrů v basilejských disputacích.²⁰⁵

Třebaže většina koncilu by nejraději jednorázovým zavržením laického přijímání z kalicha smetla českou otázku ze stolu, byla to právě tato kauza, která basilejskému synodu v době sílícího tlaku papežské kurie dodávala legitimitu. V bule, kterou papež Evžen 18. září 1437 rozpustil basilejský koncil, byla dána lhůta třiceti dnů k projednání české žádosti o kalich. Čechům se navíc nabízelo laskavé přijetí, pokud by se obrátili na papežův koncil ve Ferrare.²⁰⁶ Kromě toho na přijatelné dořešení kompaktát nepřestával naléhat císař Zikmund, proti jehož interní církevní politice v Čechách sílily projevy odporu.²⁰⁷ V odpovědi na devět požadavků z 20. října kardinál Giuliano Cesarini jménem koncilu 24. listopadu sdělil, že nelze rozhodnout dříve, než bude s konečnou platností rozřešena otázka přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou.²⁰⁸ Příslib, že se tak stane co nejdříve a v souladu s tzv. soudcem chebským, nemohl zmenšit pocit nezdaru, s nímž se čeští poslové vraceli do Prahy. Po vyhocených vnitřních diskusích o obsahu a povaze výnosu většina koncilu dala přednost veřejnému dekretu, který byl vyhlášen na třicátém plenárním zasedání 23. prosince 1437.

V nezvykle stručném textu dekretu *Ut lucidius videatur* se vyhláší, že laikové nejsou povinni z příkazu Kristova přijímat svátost oltářní pod obojí způsobou a že Kristus je celý obsažen v každé z obou svátostí.²⁰⁹ Z podnětu kardinála Cesariniho Češi měli být uspokojeni listem povolujícím kalich všem dospělým Čechům, kteří si toho vyžádají, avšak s vyloučením všeho nátlaku. List zůstal neodeslán, stejně tak zůstaly v konceptu připravené již očištné listy.²¹⁰ Mezitím se nad koncilem již stáhly temné mraky, neboť 9. prosince na odchodu z Čech zemřel jeho protektor císař Zikmund. Téměř šestileté vyjednávání o basilejská kompaktáta se tak koncem prosince 1437 z vyšší moci uzavřelo.

203) Obsah článků stručně v *Historia gestorum*, MC II, s. 1069, k jejich dochování a k odpovědi koncilu J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, s. 221, pozn. 420. Nověji viz P. SPUNAR, *Repertorium auctorum II*, s. 166, č. 321.

204) K tomuto spornému dodatku J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, s. 216, pozn. 373a a citace v pozn. 410 na s. 220.

205) Na věrohodnosti tohoto dodatku založil svůj výklad J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, srov. zvl. s. 216, pozn. 373a, kde rovněž zmíněny protichůdné názory starších dějepisců.

206) Srov. *Historia gestorum*, MC II, s. 1039.

207) Upozornil na to již Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský 1*, Praha 1915 (= České dějiny III/1), s. 128–129, kde odkazy na prameny.

208) Responso concilii Basiliensis data Bohemis (Basileae 24. Nov. 1437), viz *Historia gestorum*, MC II, s. 1075–1077, č. 103.

209) Decretum concilii Basiliensis de communione sub utraque specie (Basileae 23. Dec. 1437), viz J. COCHLAEUUS, *Historiae hussitarum*, s. 308–309; *Historia gestorum*, MC II, s. 1112, č. 104.

210) Viz R. URBÁNEK, *Věk poděbradský 1*, s. 134–135 a J. PROKEŠ, *M. Prokop z Plzně*, s. 98–101.

Shrnutí

Úkolem tohoto pojednání bylo vysledovat zlistinění úmluv, které upravovaly vztahy mezi husity a římskou církví po basilejském koncilu, a následně odpovědět na otázku, co do těchto kompaktát vlastně patřilo a co je tvořilo. Vše nasvědčuje, že základní soubor tak zvaných basilejských kompaktát tvořily následující listiny:

1. *Litterae sigillate generalis congregationis regni Bohemiae et marchionatus Moraviae super recognitione et firmatione compactatorum* (Iglaviae 2.–5. Jul. 1436). Beze změn se tu českou stranou potvrzují texty úmluv o čtyřech artikulech, které byly uzavřeny ve dnech 26. až 28. listopadu 1433 a do čistopisu zredigovány 11. prosince téhož roku.

2. *Litterae sigillate legatorum generalis concilii Basiliensis super recognitione et firmatione compactatorum* (Iglaviae 2.–5. Jul. 1436). Potvrzení stejných úmluv jako v bodě 1.

3. *Litterae executoriae legatorum concilii Basiliensis super compactatis et de expurgatione regni Bohemiae datae Bohemis* (Iglaviae, 5. Jul. 1436).

Tyto první tři listiny byly konfirmovány bulami koncilu z 15. ledna 1437 a široce vešly ve známost tzv. *vidimusy* vystavenými legátem Filibertem, biskupem z Coutance, v pražském Karolinu 27. dubna 1437.

4. *Litterae executoriae generalis congregationis regni Boemie et marchionatus Moraviae de unitate et pace datae legatis concilii Basiliensis* (Brunnae 21. Sept. 1435 – Iglaviae 2. Jul. 1436).

Na tyto čtyři základní dokumenty, které vedle vydavatelů zpečetili též císař Zikmund Lucemburský a vévoda Albrecht Habsburský, navazovaly tři mandáty, z nichž pouze první byl skutečně vydán.

5. *Mandatum congregationis regni Bohemiae et marchionatus Moraviae ad subditos pro pace servanda data legatis concilii Basiliensis* (Iglaviae 12. Jul. 1436).

6. *Forma mandati legatorum concilii Basiliensis archiepiscopo Pragensi et Olomucensi ac Luthomysslensi episcopis ... (et) universis et singulis ecclesiarum prelati* (Iglaviae 13. Jul. 1436). Tento koncept koncil neschválil a nevydal.

7. *Forma mandati legatorum concilii Basiliensis universis et singulis christiani orbis principibus et aliis Christi fidelibus* (Iglaviae, 13. Jul. 1436). Také tento koncept koncil neschválil a nevydal.

8. *Decretum concilii Basiliensis de communione sub utraque specie* (Basilea 23. Dec. 1437).

V originále se dochovaly pouze dvě listiny basilejských kompaktát (sub 1 a 3), ostatní písemnosti jsou k dispozici jen v opisech. K základnímu souboru kompaktát náleží ještě řada dalších písemností, zejména tzv. *litterae credentiales* a v originálu též zplnomocnění pro čtyři zvolené české duchovní ke slibu jednoty s církví.

V literatuře se vedle basilejských kompaktát uvádějí i tzv. kompaktáta císařská, do nichž lze zahrnout pět Zikmundových písemností vystavených před jeho přijetím na český trůn:

1. Proscriptio imperatoris Sigismundi, quam fecit Brunnae civitatibus Pragensibus (6. Jul. 1435).
2. Proscriptio imperatoris Sigismundi, quam fecit Bohemis et Moravis (a) Brunnae (6. Jul. 1435) / (b) Albae Regalis (6. Jan. 1436).
3. Císař Zikmund sám za sebe potvrzuje volbu Jana Rokycany za pražského arcibiskupa a Martina z Újezda a Václava z Chocně za jemu podřízené biskupy (Iglaviae 13. Jul. 1436).
4. Majestát císaře Zikmunda na svobody a práva Království českého vydaný stavům českým po vyhlášení kompaktát (Iglaviae, 20. Jul. 1436).
5. Majestát z 22. července 1436, v němž císař Zikmund ubezpečil česká města, že nebudou nucena k přijetí svých uprchlých obyvatel, ať již duchovních, či světských.

SUMMARY

The Compactata of Basel, their Drafting and Ratification

The objective of this paper was to examine the drafting of the decrees that governed relations between the Hussites and the Roman Church after the Council of Basel; and, subsequently to answer the following question: what exactly did the decrees include and what did they comprise of? As all available information indicates, the basic body of the so called Compactata of Basel comprised of the following documents:

1. Litterae sigillate generalis congregationis regni Bohemiae et marchionatus Moraviae super recognitione et firmatione compactatorum (Iglaviae 2.-5. Jul. 1436). Therefore, the Czech party, without any changes, confirms the text of pacts embodying four articles that were signed on 26–28 November 1433 and edited into the fair copy on 11 December of the same year.
2. Litterae sigillate legatorum generalis concilii Basiliensis super recognitione et firmatione compactatorum (Iglaviae 2.-5. Jul. 1436). Confirmation of the same pacts as in item no. 1.
3. Litterae executoriae legatorum concilii Basiliensis super compactatis et de expurgatione regni Bohemiae datae Bohemis (Iglaviae, 5. Jul. 1436).

The first three documents were confirmed by the Council Bullas from 15 January 1437, and they became general knowledge by means of the so called vidimus issued by legate Philibert, the Bishop of Countances in the Carolinum in Prague on 27 April 1437.

4. Litterae executoriae generalis congregationis regni Boemie et marchionatus Moraviae de unitate et pace datae legatis concilii Basiliensis (Brunnae 21. Sept. 1435 – Iglaviae 2. Jul. 1436).

The four primary documents that were sealed not only by their issuers but also by Emperor Sigismund of Luxembourg and Duke Albrecht of Habsburg were followed by three mandates, only the first one of which was actually issued.

5. Mandatum congregationis regni Bohemiae et marchionatus Moraviae ad subditos pro pace servanda data legatis concilii Basiliensis (Iglaviae 12. Jul. 1436).
6. Forma mandati legatorum concilii Basiliensis archiepisocopo Pragensi et Olomucensi ac Luthomysslensi episcopis ... (et) universis et singulis ecclesiarum prelati (Iglaviae 13. Jul. 1436). This concept was never adopted nor issued by the Council.
7. Forma mandati legatorum concilii Basiliensis universis et singulis christiani orbis principibus et aliis Christi fidelibus (Iglaviae, 13. Jul. 1436). This concept was also never adopted nor issued by the Council.

8. Decretum concilii Basiliensis de communione sub utraque specie (Basileae 23. Dec. 1437).

Only two of the documents comprising the Compactata of Basel (item 1 and 3) were preserved in their original form, while other documents were preserved only in transcriptions. Among

the primary body of the decrees, there is a number of documents, especially so called *litterae credentiales*, and an original of a mandate for four Czech clergymen, who were elected for the pledge of unity with the Church.

In addition to the Compactata of Basel, the so called Imperial Compactata are referred to in literary sources; these decrees include 5 of Sigismund's documents that were issued prior to his accession to the Czech throne:

1. *Proscriptio imperatoris Sigismundi, quam fecit Brunnae civitatibus Pragensibus* (6. Jul. 1435).
2. *Proscriptio imperatoris Sigismundi, quam fecit Bohemis et Moravis* (a) *Brunnae* (6. Jul. 1435) / (b) *Albae Regalis* (6. Jan. 1436).
3. Emperor Sigismund himself confirmed the choice of Jan Rokycana for the post of the Archbishop of Prague and Martin of Újezd and Václav of Choceň as his subordinate Bishops (*Iglaviae* 13. Jul. 1436).
4. Imperial Charter of Emperor Sigismund granting liberties and rights to the Kingdom of Bohemia issued to Czech estates upon the announcement of the Compactata (*Iglaviae*, 20. Jul. 1436).
5. Imperial Charter from 22 July 1436 whereby Emperor Sigismund assured Bohemian towns that they will not have to accept their escaped inhabitants, ecclesiastical nor secular.